

PRAVOBRANITELJ

ZA

OSOBE S INVALIDITETOM

IZVJEŠĆE O RADU

SAŽETAK

2016

10 GODINA
KONVENCIJE

O PRAVIMA

OSOBA S INVALIDITETOM

SADRŽAJ

1. UVOD.....	5
1.1. IMENOVANJE PRAVOBRANITELJICE I ZAMJENIKA.....	7
2. STATISTIČKI PODACI.....	8
2.3. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA	10
2.4. INICIJATIVE POSI I OBILASCI	11
2.5. PROMOTIVNE AKTIVNOSTI	11
3. AKTIVNOSTI POSI.....	12
3.1. PROVEDBA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM U RH	12
3.2. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA.....	12
3.3. PRISTUP PRAVOSUĐU	13
3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST	14
3.5. SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA	15
3.6. JEDNAKOST PRED ZAKONOM	16
3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI	17
3.8. ŽENE S INVALIDITETOM.....	18
3.9. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA.....	18
3.10. ZDRAVSTVO.....	19
3.11. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU	20
3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE	22
3.13. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA.....	24
3.14. ZAPOSŁJAVANJE I RAD.....	25
3.15. PRISTUPAČNOST I MOBILNOST	26
3.16. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI	26
3.17. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA	28
3.17.1. SOCIJALNA SKRB.....	28
3.17.2. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA.....	29
3.17.3. MIROVINSKO OSIGURANJE	29
3.18. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU	32
3.19. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA.....	32
3.20. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU	33
3.21. MEĐUNARODNA SURADNJA.....	33
3.22. PODIZANJE RAZINE SVIJEŠTI	34
3.23. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA	35
4. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE.....	35
5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE	35
6. LITERATURA.....	35
7. PRILOZI	35

PREGLED KRATICA

Kratika	Naziv
OSI	Osoba/e s invaliditetom
POSI	Pravobranitelj/ica za osobe s invaliditetom
RH	Republika Hrvatska
NN	Narodne novine
CZSS	Centar za socijalnu skrb
HZZO	Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje
HZZ	Hrvatski zavod za zapošljavanje
HZMO	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
HZJZ	Hrvatski zavod za javno zdravstvo
MSPM	Ministarstvo socijalne politike i mladih
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
MVPEI	Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija
MRMS	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava
MRRFEU	Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije
PU	Policijska uprava
MZOS	Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta
MZ	Ministarstvo zdravlja
MP	Ministarstvo pravosuđa
MPPI	Ministarstvo pomorstva, prometa i infrastrukture
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
ODO	Općinsko državno odvjetništvo
DV	Dječji vrtić
OŠ	Osnovna škola
SŠ	Srednja škola
ASOO	Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
AZOO	Agencija za odgoj i obrazovanje
COO	Centar za odgoj i obrazovanje
DPS	Državni pedagoški standard
ZMN	Zajamčena minimalna naknada
ZSD	Zakon o suzbijanju diskriminacije
KZ	Kazneni zakon
UNDP	Program Ujedinjenih naroda za razvoj
UDU	Ured državne uprave
HPO	Hrvatski paraolimpijski odbor
UNICEF	Fond Ujedinjenih naroda za djecu
UN	Ujedinjeni narodi
VE	Vijeće Europe
EU	Europska unija

1. UVOD

Sukladno djelokrugu rada propisanom Zakonom o pravobranitelju za osobe s invaliditetom (NN, br. 107/07), u ovom Izvješću prikazan je rad Pravobranitelja za osobe s invaliditetom na zaštiti, praćenju i promicanju prava i interesa osoba s invaliditetom u RH.

Svjesni važnosti rodne ravnopravnosti, zbog potrebe za sažetošću, imenice muškog roda u ovom Izvješću odnose se podjednako i na muški i na ženski spol.

15. lipnja 2016. godine zastupnici u Hrvatskom saboru raspravljali su o Izvješću o radu koje je podnijela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Izvješće je izlagala Mira Pekeč Knežević, zamjenica pravobraniteljice jer je Anki Slonjšak, pravobraniteljici za osobe s invaliditetom 30. svibnja 2016. godine istekao mandat. Prethodno su o Izvješću raspravljali Vlada Republike Hrvatske, saborski odbor za zdravstvo i socijalnu politiku te saborski odbor za ravnopravnost spolova. Rasprava je zaključena 15. lipnja 2016. godine. Izvješće je prihvaćeno na 3. sjednici, 20. lipnja 2016. (89 glasova "za", 3 "suzdržana").

Od 30. svibnja do 17. listopada 2016. godine Republika Hrvatska nije imala pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom budući da je toga dana istekao osmogodišnji mandat Anki Slonjšak, a procedura imenovanja pravobranitelja za naredno osmogodišnje razdoblje nije dovršena prije izglasavanja nepovjerenja Vladi RH i odluke o raspuštanju Sabora.

Zamjenici i djelatnici Pravobranitelja za osobe s invaliditetom ulagali su krajnji napor kako okolnost neimenovanja pravobranitelja za osobe s invaliditetom ne bi imala utjecaja na rad institucije. Ured su do isteka njihovih mandata, odnosno do polovice listopada 2016. godine zastupali zamjenici pravobranitelja. Neimenovanje pravobranitelja naišlo je na nezadovoljstvo i razočaranje osoba s invaliditetom i odrazilo se na smanjenje obraćanja osoba s invaliditetom Pravobranitelju pa je stoga u 2016. godini vidljiv značajnije manji broj obraćanja građana - 1394 što je za 20 % manje u odnosu na 2015. godinu – 1745. Navedeni pokazatelj je ujedno posljedica višemjesečnog razdoblja u kojem su državna tijela otežano funkcionirala, zakonodavna aktivnost je zamrla, a institucije su obavljale samo tekuće poslove, te parlamentarnih izbora održanih u 2016. godini.

Zbog ovakve situacije kao što će pokazati podaci prikupljeni na temelju pritužbi, drugih obraćanja i aktivnosti Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i oni drugih institucija u odnosu na 2015. godinu, nije bilo promjena u stanju prava osoba s invaliditetom prikazanom u izvještaju o radu za 2015. godinu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u 2016. godini zabilježila i reagirala na razna događanja nepovoljna za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju: najavljeno smanjivanje proračunskih sredstava na pozicijama za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju, teškoće u financiranju usluga koje osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju osiguravaju udruge, a koje i dalje nisu osigurane na sustavniji i održiviji način te teškoće u funkcioniranju sustava vještačenja koje su izazvale pritužbe na dugotrajnost i kvalitetu postupka vještačenja.

Kao i prethodnih godina najveći broj pritužbi pravobraniteljici za osobe s invaliditetom bio je u područjima socijalne zaštite, rada i zapošljavanja, mirovinskog osiguranja, pristupačnosti dobrima i uslugama, zdravstva i obrazovanja.

Osobito je teško kršenje prava djece s teškoćama u razvoju uslijed nepostojanja sustavnog osiguravanja rane intervencije u djetinjstvu. Izgradova i općinakojsima je pravobraniteljica ranijih godina uputila preporuku da učine sve kako bi se stvorile mogućnosti da svako dijete s teškoćama u razvoju ostvari pravo na zdravlje, inkluzivno obrazovanje i rehabilitaciju na području na kojem živi i dalje zaprimamo pritužbe zbog nedostatne dijagnostike, nedostatka tretmana za dijete, nedostatka potrebnih stručnjakarehabilitatora, logopeda, fizioterapeuta i dr. Prema podacima centara za socijalnu skrb u sjedištu županija, vidimo da je svega 40% djece s najtežim invaliditetom obuhvaćeno nekim uslugama u dobi od 0-7 godina života i to pretežno uslugama koje osiguravaju udruge.

Pritužbe osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju i dalje upućuju na njihovo isključivanje iz redovnog obrazovanja počevši od predškolskog odgoja i obrazovanja i zapošljavanja čime se započinje njihova cjeloživotna segregacija od ostatka društva. Često se upis djeteta s teškoća u razvoju u ustanovu predškolskog odgoja uvjetuje prethodnim osiguravanjem asistenta ili se navodi druga nespremnost ustanova za rad s djecom s teškoćama što sve predstavlja povredu prava djeteta na odgoj i obrazovanje u redovnoj sredini i njihovu diskriminaciju. Najveći broj pritužbi roditelja učenika s teškoćama u razvoju u području osnovnoškolskog obrazovanja odnosio se na podršku pomoćnika u nastavi. To odvrća pozornost s drugih nedostataka sustava osnovnoškolskog obrazovanja koji znatno otežavaju uključivanje djece s teškoćama: nedostatak edukacije nastavnog osoblja, nedostatak stručnih suradnika i stručnjaka drugih profila kao što su radnici za njegu, medicinsko osoblje, suradnici u nastavi i sl. Od 2 119 osnovnoškolskih objekata, samo 7% objekata je u potpunosti prilagođeno, a 26% objekata je djelomično prilagođeno.

U nastavku izvješća bit će prikazani i rezultati anketnog ispitivanja stotinu srednjih škola koje je provela pravobraniteljica za osobe s invaliditetom. Između ostalog, rezultati su pokazali da u 78 škola koje su dostavile odgovore nedostaje 55 stručnjaka rehabilitatora, a sve škole su uz to izrazile potrebu za edukacijom nastavnika.

Tijekom prethodne godine pravobraniteljica opaža izvjesnu stagnaciju u procesu deinstitucionalizacije osoba s invaliditetom koje žive segregirane u ustanovama socijalne skrbi. Nema značajnijeg povećanja broja korisnika organiziranog stanovanja, a zbog nedostatka alternativnih oblika podrške neovisnom življenju prvenstveno centara za pružanje usluga u zajednici, osobe se i dalje smještava u ustanove. Tome pridonosi i nedovoljna pokrivenost uslugom osobne asistencije koja se i dalje osigurava samo projektno i samo 80 sati mjesečno. Osobni asistent je na taj način osiguran za 1153 osobe, gluhe i gluhoslijepe osobe imaju 64 prevoditelja, a slijepe 23 videća pratitelja na područje cijele Hrvatske. Udomiteljstvo i smještaj u obiteljskim domovima za odrasle osobe s mentalnim oštećenjima ocjenjujemo najlošijim izborom, što je i zaključak provedenog istraživanja o poštivanju ljudskih prava u ovom obliku skrbi i obilazaka takvih ustanova čiji su rezultati prikazani u ovom izvješću. Pravobraniteljica nije primijetila napore na području promjene zastarjelog i neučinkovitog liječenja osoba s psihosocijalnim teškoćama i razvoj izvanbolničkih liječenja i rehabilitacije čak niti na razini strateškog opredjeljenja. Posebno zabrinjava neprijateljstvo i netrpeljivost na koje osobe s invaliditetom nailaze pri povratku u društvo iz kojeg su bili izdvojeni, a pogotovo kad se takvi stavovi utemeljeni na predrasudama i stereotipima prenose u medijskom prostoru što je pravobraniteljica zabilježila u ovom izvještajnom razdoblju.

Pritužbe osoba s invaliditetom u području socijalne zaštite odnosile su se na upite o mogućnostima ostvarivanja materijalnih prava na temelju invaliditeta i pitanje stambenog zbrinjavanja i podmirivanje troškova stanovanja. Tako brojčano najveći broj obraćanja pravobraniteljici odnosno jedna petina ukazuje na tešku životnu situaciju i ugroženost osnovnih egzistencijalnih potreba osoba s invaliditetom i njihovih obitelji koja proizlazi iz siromaštva jer su često radno nesposobni ili se ne mogu zaposliti, bez prihoda su ili su oni tako niski da su nedovoljni za dostojanstven život. Osobna invalidnina iznosi samo 1 250 kuna i njezin iznos kao ni iznos ostalih socijalnih naknada nije se mijenjao u posljednjih devet godina. U području socijalne skrbi zabilježeno je i najviše povreda prava osoba s invaliditetom zajamčenih Ustavom, Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom ili zakonom. Preporuke pravobraniteljice da se ukine imovinski i prihodovni cenzus za ostvarivanje osobne invalidnine i da se to pravo prizna i osobama s teškim osjetilnim oštećenjima - slijepim, gluhim i gluho-slijepim osobama čije su naknade među najnižima u Europi nisu prihvaćene.

Iako je svrha osobne invalidnine kao osnovne materijalne naknade s osnove invaliditeta kompenzacija povećanih troškova koji proizlaze iz invaliditeta, ona je i dalje vezana uz prihode osobe. Dok s jedne strane sustav zapošljavanja razvija mjere aktivne politike zapošljavanja osoba s invaliditetom, sustav socijalne skrbi tako uređenim odredbama ne podržava stjecanje niti najmanjeg prihoda od rada i izaziva

pasivizaciju osoba s invaliditetom. To je uz višegodišnje zanemarivanje sustava profesionalne rehabilitacije bio jedan od razloga zbog kojeg je manje od 5 % osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi zaposleno. Međutim, 2016. je prva godina u kojoj je RH kroz osnovane centre za profesionalnu rehabilitaciju dobila važan segment profesionalne rehabilitacije temeljene na europskim standardima. Pozitivni trendovi zabilježeni su zapošljavanju osoba s invaliditetom gdje je u 2016. godini došlo do porasta za 9,18 % u odnosu na isto razdoblje u 2015. godini, te do porasta za 34,21 % u odnosu na isto razdoblje 2014. godine. Zaposleno je 2.853 što je unatoč postotnom povećanju još uvijek malo s obzirom na više od 250 000 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi od kojih posao aktivno traži samo njih 7.204 koliko ih je evidentirano na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. Smatramo da su to rezultati donošenja Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i provedbenih propisa odnosno proširenja sustava kvota i osiguravanje poticaja za poslodavce. Znatan broj pritužbi odnosio se na uskratu prava prednosti pri čemu mnoge osobe nisu željele nikakvo postupanje i kad inspekcija utvrdi povredu prava u strahu od viktimizacije. Premalo se koristi sustav zamjenskih kvota, ali primjećujemo da su poslodavci sve više upoznati s načelom razumne prilagodbe i uvažavaju preporuku pravobraniteljice.

Pritužbe u području zdravlja u bitnome se odnose na dostupnost i kvalitetu pružanja zdravstvene njege u kući, fizikalne terapije i medicinske rehabilitacije te ukazuju na potrebu preispitivanja kriterija kako bi se povećao broj pružatelja usluga te njihova dostupnost, posebno u otočnim i ruralnim područjima, a sve s ciljem preveniranja višeg stupnja ugroze zdravlja osoba s invaliditetom. Značajan broj pritužbi odnosio se i na propise koje uređuju ostvarivanje prava na sanitetski prijevoz i prava na novčanu naknadu pratnje osobe s invaliditetom što ukazuje na potrebu revidiranja propisa rukovodeći se izborom najpovoljnijeg prava za pacijenta. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti Popisu ortopedskih pomagala kako bi na popisu bila ona svrhovita i kvalitetna pomagala koja bi odgovarala potrebama osoba s invaliditetom.

Pravobraniteljica je provela anketno ispitivanje pristupačnosti područnih ureda javnih tijela na koje su u najvećoj mjeri upućene osobe s invaliditetom. Poražavajuć je podatak da je iz zaprimljenih odgovora od 132 područna ureda Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, 114 područnih ureda Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje i 110 Centara za socijalnu skrb u potpunosti pristupačno njih samo 17. Još više zabrinjava činjenica da većina službi nema izrađene planove prilagođavanja prostora opravdavajući se ne imanjem ovlasti i nedostatkom financijskih sredstava, unatoč zakonskoj obvezi.

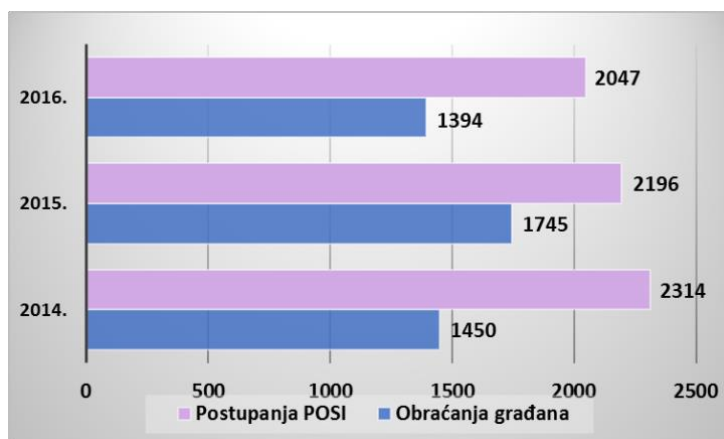
U nastavku ovog izvješća prikazati ćemo statističke podatke o radu institucije, podatke koji se odnose na pritužbe, postupanja i aktivnosti pravobraniteljice, stavove, mišljenja, prijedloge propisa i preporuke koje su upućene raznim državnim tijelima, prijedloge za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom u pojedinim područjima te prikaz životnih situacija osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju zbog kojih su se obraćali pravobraniteljici. Također ovo izvješće daje i prikaz položaja osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju.

Više o radu Pravobranitelja za osobe s invaliditetom nalazi se u cjelovitom Izvješću o radu za 2016. godinu upućeno Hrvatskom saboru.

1.1. IMENOVANJE PRAVOBRANITELJICE I ZAMJENIKA

17. listopada 2016. Anka Slonjšak imenovana je na dužnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u drugom osmogodišnjem mandatu. 14. prosinca 2016. Hrvatski sabor je na prijedlog pravobraniteljice za njezinog zamjenika odnosno zamjenicu imenovao Darija Jurišića i Miru Pekeč Knežević.

2. STATISTIČKI PODACI

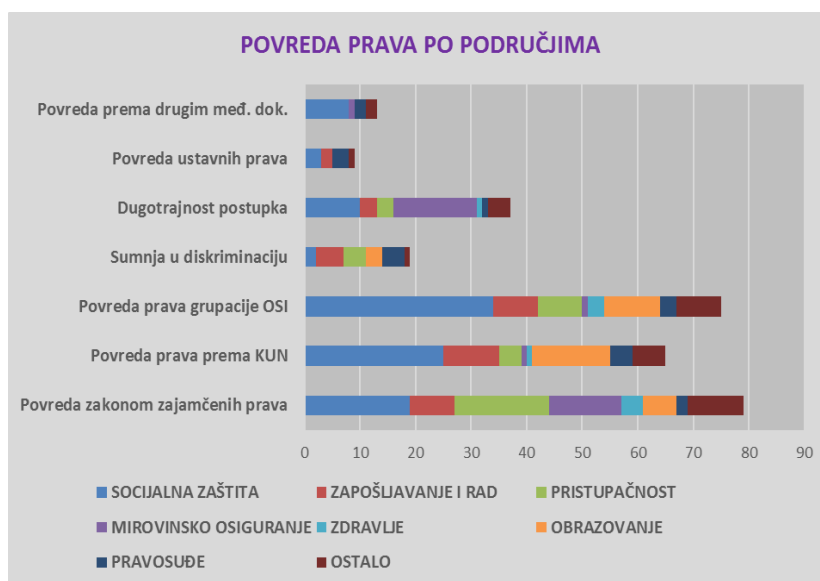
smanjenja obraćanja građana.

Podaci o povredama prava

utvrđivala povreda prava. U takvim predmetima stranke se obraćaju tražeći različite informacije ili savjetovanje kako i gdje mogu ostvariti neko pravo.

U ukupno 200 predmeta ili njih 34 % utvrđene su po područjima povrede prava kako je prikazano u sljedećoj tablici:

U 2016. godini je, u odnosu na 2015. godinu, došlo do pada broja obraćanja građana pa sukladno tome i do manjeg broja postupanja.

Ovo je posljedica višemjesečnog razdoblja u kojem su državna tijela otežano funkcionirala te dugotrajnosti postupka imenovanja pravobraniteljice. Unatoč informiranju javnosti da usprkos takvoj situaciji Ured nastavlja s obavljanjem svih redovitih aktivnosti, dio građana je mislio da je Ured čak i prestao s radom što je dovelo do

U tablici je prikazan **postotak utvrđenih povreda prava** među zaključenim predmetima u kojima se postupalo na osnovu zaprimljenih pritužbi fizičkih i pravnih osoba – ukupno 591 predmet (120 predmeta iz prethodnih razdoblja i 471 predmet iz 2016. godine). U 240 predmeta ili njih 41 % zaključenih nije bilo povrede prava. U predmetima te vrste stranke se pritužuju pravobraniteljici da su odbijene u ostvarivanju nekog prava.

U 151 predmetu ili njih 25 % nije se

Najveći broj kršenja prava zajamčenih zakonom ili Ustavom, odnosno Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom kao i drugim međunarodnim dokumentima bilo u području **socijalne zaštite**. Najviše kršenja prava zbog dugotrajnosti postupka bilo je u području **mirovinskog osiguranja**. Sumnja na diskriminaciju najčešće je utvrđena u području zapošljavanja i rada zbog uskraćivanja **razumne prilagodbe**.

Podaci o obraćanjima građana u 2016.

<i>Vrste kontakta</i>	<i>Broj obraćanja</i>	<i>Broj upućenih preporuka, savjetovanja te drugih intervencija POSI</i>
<i>Pritužbe upućene pisanim putem</i>	725	1311
<i>Obraćanja građana koja nemaju karakter pritužbe</i>	157	168
<i>Pisanim putem – nije bilo postupanja</i>	28	-
<i>Osobni dolazak i telefonskim putem</i>	484	567
UKUPNO:	1394	2046

U 2016. godini građani su se pravobraniteljici obratili ukupno 1394 puta. Pravobraniteljica je povodom pritužbi građana upućenih pisanim putem – njih 725, imala 1311 postupanja, koja su se odnosila na 137 preporuka i upozorenja upućenih različitim institucijama te traženja očitovanja, izvješća, dopune dokumentacije te savjetovanja građana.

U ukupno 157 obraćanja koja nisu imala karakter pritužbi, pravobraniteljica je postupala 168 puta, od čega se njih 24 odnosilo na pisma potpore upućena fizičkim i pravnim osobama radi provođenja istraživanja i projekata. U 484 slučaja koji su se obratili telefonskim putem i osobnim dolaskom, pravobraniteljica je imala 567 postupanja, dok povodom 28 obraćanja građana nije bilo postupanja. Pravobraniteljica je tijekom 2016. godine postupala u **264 pritužbe** koje su zaprimljene u prethodnim razdobljima.

Podaci po područjima

Od ukupno 1394 podnesaka, u sljedećoj tablici prikazano je 1366 podnesaka po područjima zaprimljenih od pravnih i fizičkih osoba.

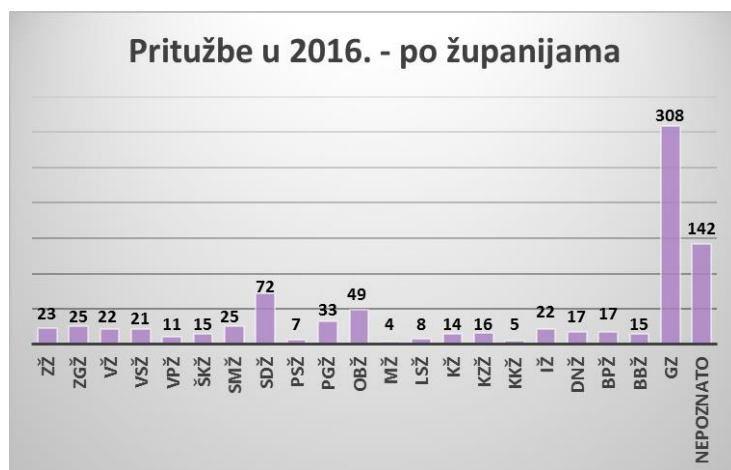
Usporedba najčešćih područja prituživanja građana pisanim putem u kojima je pravobraniteljica postupala od 2014.-2016. godine

<i>2014.</i>	<i>%</i>	<i>2015.</i>	<i>%</i>	<i>2016.</i>	<i>%</i>
<i>Socijalna zaštita</i>	19	Socijalna zaštita	19	Socijalna zaštita	18
<i>Rad i zapošljavanje</i>	14	Rad i zapošljavanje	15	Rad i zapošljavanje	16
<i>Pristupačnost</i>	13	Mirovinsko osiguranje	11	Mirovinsko osiguranje	11
<i>Mirovinsko osiguranje</i>	10	Obrazovanje	10	Pristupačnost	9
<i>Obrazovanje</i>	9	Pristupačnost	9	Zdravstvo	7

Podaci po podnositelju - Najviše pritužbi pisanim putem podnijele su osobe s invaliditetom osobno – 49% odnosno njih 428. Od saveza i udruga osoba s invaliditetom zaprimljeno je 11% podnesaka

odnosno njih 93, koji su se odnosili na zaštitu prava njihovih članova, ali i međusobne odnose ili odnose sa savezima udruga. U 17% odnosno 148 podnesaka postupalo se na zahtjev roditelja djece s teškoćama u razvoju ili odraslih osoba s invaliditetom. Zabilježeno je 9 % pritužbi odnosno njih 78 prosljeđenih od institucija i ustanova, s time da se većina odnosila na stranke koje su se pritužile drugim tijelima te su te pritužbe sukladno ovlastima prosljeđeno pravobraniteljici za osobe s invaliditetom. U 60 slučajeva pritužbe su podnijeli članovi obitelji osobe/a s invaliditetom. Ostalo se odnosi na pritužbe zaprimljene od odvjetnika, skrbnika, prijatelja te ostalih fizičkih osoba, njih 49. Nepoznato ih je 15. Uspoređujući podatke iz prethodnih godina, uočili smo da nam se i nadalje obraćaju same osobe s invaliditetom radi zaštite svojih prava. Više podataka se nalazi u cjelovitom Izvješću.

Podaci po županijama

Legenda:

BBŽ - Bjelovarsko-bilogorska, BPŽ - Brodsko-posavska, DNŽ - Dubrovačko-neretvanska, IŽ - Istarska, KŽ - Karlovačka, KKŽ - Koprivničko-križevačka, KZŽ - Krapinsko-zagorska, LSŽ - Ličko-senjska, MŽ - Međimurska, OBŽ - Osječko-baranjska, PSŽ - Požeško-slavonska, PGŽ - Primorsko-goranska, SMŽ - Sisačko-moslavačka, SDŽ - Splitsko-dalmatinska, VŽ - Varaždinska, VPŽ - Virovitičko-podravska, VSŽ - Vukovarsko-srijemska, DŽ - Zadarska, ZGŽ -

Zagrebačka, ŠKŽ - Šibensko-kninska, GZ – Grad Zagreb

Podnesci građana koji nemaju karakter pritužbe-U 2016. godini bilo je **168** postupanja po zaprimljenim podnescima građana koji nemaju karakter pritužbe. Odnosili su se na traženje različitih savjeta, obavještanje o poduzetim radnjama, traženje mišljenja i dr. Ukupno je zaprimljen **157** takav podnesak. U **28** podnesaka koji su se odnosili na obavijesti, krivo upućene upite ili su neke od stranaka tražile zastupanje pravobraniteljice u sudskim sporovima, pravobraniteljica nije postupala jer nije bilo osnove. Pravobraniteljica je dala **28** pisama potpore pojedincima i udrugama koja su se odnosila na unaprjeđenje kvalitete življenja osoba s invaliditetom i njihovih obitelji.

Savjetovanje osoba s invaliditetom putem telefona i osobnim dolaskom - Tijekom 2016. godine telefonskim putem se obratilo **438** osoba. Predstavnici Ureda pravobraniteljice obavili su **511** savjetodavnih telefonskih razgovora. Održano je **88** sastanaka s pojedincima i institucijama. Rad Ureda pravobraniteljice putem telefonskih savjetovanja od iznimne je važnosti za osobe s invaliditetom jer mnogi od njih zbog ovisnosti o pomoći druge osobe kao i nedostatku potrebnih usluga npr. prijevoza, asistencije i dr. nisu u mogućnosti podnijeti pisanu pritužbu, ali jednako tako mnogi od njih vrlo teško svoje životne situacije i probleme mogu opisati u pisanom obliku. Osim navedenog dodatan razlog je i činjenica da pravobraniteljica za osobe s invaliditetom još uvijek nema urede u drugim područjima.

2.3. POSTUPANJA PRAVOBRANITELJICE PO OVLASTIMA IZ DRUGIH PROPISA

Zakon o suzbijanju diskriminacije - U razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće postupali smo u ukupno 147 pritužbi na diskriminaciju na osnovi invaliditeta. Nakon provedenog ispitnog postupka pravobraniteljica za osobe s invaliditetom sumnja na diskriminaciju u trideset i tri (33) pritužbe.

Zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama - Sukladno čl. 26 Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, psihijatrijska ustanova obvezna je o smještaju bez pristanka, bez odgode, a najkasnije u roku od 48 sati od dobivanja pisanog pristanka osobe od povjerenja ili zakonskog zastupnika, obavijestiti pravobraniteljicu za osobe s invaliditetom. Temeljem navedenog zaprimili smo obavijesti za **117** osoba i to od: Klinike za psihijatriju Vrapče, Zagreb, Neuropsihijatrijske bolnice dr. Ivan Barbot,

Popovača, Psihijatrijska bolnica Rab, KBC Rijeka, Psihijatrijske bolnice Ugljan, OB Pula, OB Koprivnica, KBC Osijek, Opća bolnica Slavonski Brod, Opća bolnica Našice i Specijalna bolnica Sv. Rafael, Strmac. Na kraju 2016. godine obrađeno je **149** obavijesti o smještaju osoba.

2.4. INICIJATIVE POSI I OBILASCI

<i>Inicijative</i>	<i>Aktivnosti</i>
<i>Propisi (zakonski i podzakonski akti, planovi, strategije)</i>	U 19 propisa - 24 mišljenja i prijedloga
<i>Sastanci</i>	64
<i>Preporuke – opće</i>	385
<i>Preporuke – pojedinačne</i>	142
<i>Obilasci</i>	42
<i>Razna događanja</i>	13
<i>Mediji</i>	29 priopćenja
<i>Anketna ispitivanja</i>	9 u sljedećim područjima: Pristupačnost, (mobilnost UDU), zapošljavanje i rad, skrbništvo, obrazovanje
<i>Razni upiti</i>	15 traženja različitih izvješća i stat. podataka

Tablica prikazuje aktivnosti koje su se odnosile na izmjene i dopune propisa, preporuke i upozorenja (posebno ističemo preporuke u području koje su upućene ministarstvima i jedinicama lokalne i regionalne samouprave), obilaski, razna događanja u kojima smo bili organizatori ili suorganizatori, te priopćenja za medije. Provedena su anketna ispitivanja vezana uz pristupačnost ljekarni, područnih ureda HZZO-a, HZMO-a, i CZSS-a, poštivanje obveze kvotnog zapošljavanja u ministarstvima, gradovima, općinama i županijama, ali i stanja u području srednjoškolskog obrazovanja. Više o inicijativama se nalazi u nastavku i po područjima ovog Izvješća.

Obilasci - U skladu s čl. 12. st. 1. Zakona o pravobranitelju za osobe s invaliditetom, prema kojem pravobraniteljica ima pravo pristupa u prostorije i uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje borave, rade ili su privremeno, odnosno trajno smještene kod fizičkih i pravnih osoba i drugih pravnih subjekata na temelju posebnih propisa, izvršeno je **42** obilaska u 12 županija. Posjetili smo i obišli ustanove socijalne skrbi, udomiteljske obitelji i obiteljske domove, obrazovne ustanove, centre za medicinsku rehabilitaciju, zdravstvene ustanove, privatne osobe, stambene zajednice i prostorije udruga osoba s invaliditetom. Tijekom obilazaka održani su razgovori s korisnicima, štíćenicima i učenicima, obišli smo prostore i održali sastanke s predstavnicima institucija i ustanova. Održan je i značajan broj sastanaka s predstavnicima županija, gradova i centara za socijalnu skrb.

Obišli smo sljedeće ustanove: Psihijatrijska bolnica Lopača, Dom za starije i nemoćne Zlatne godine, Obiteljski dom Darko Progovečki, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Mihek, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Villa Nena, Zatvor u Puli, Obiteljski dom Kordić, Centar za rehabilitaciju Ozalj, KBC Rijeka-Odjel psihijatrije, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Bidružica, KBC Osijek-Odjel psihijatrije, Opća bolnica Šibensko-kninske županije-Odjel psihijatrije, Psihijatrijska bolnica Ugljan, Opća bolnica Karlovac-Odjel psihijatrije, KBC Split-Klinika za psihijatriju, Dom za psihički bolesne odrasle osobe Trogir, OB Bjelovar-Odjel psihijatrije, OB Varaždin-Odjel psihijatrije, Centar za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek", Psihijatrijska bolnica Rab, Psihijatrijska bolnica "Dr. Ivan Barbot", Obiteljski dom za psihički bolesne odrasle osobe Jakopović Štrbenac, Obiteljski dom Koren, Zatvor u Zagrebu, Zatvor u Rijeci, Kaznionica u Glini, Zatvor u Varaždinu, Studentski dom Cvjetno naselje, Zagreb, Tifološki muzej, Zagreb, Hrvatska odvjetnička komora, Udruga Plemeniti, Zagreb, Centar za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, Zagreb, Centar za profesionalnu rehabilitaciju Zagreb, Centar za profesionalnu rehabilitaciju Rijeka, Centar za profesionalnu rehabilitaciju Osijek, Hrvatski zavod za zapošljavanje Osijek, Ustanova DES Split, Tvrtka Maestro projekt d.o.o., Split.

2.5. PROMOTIVNE AKTIVNOSTI

Pravobraniteljica je organizirala **sljedeće aktivnosti**:

- stručni skup na temu: **Suzbijanje diskriminacije osoba s invaliditetom na radnom mjestu primjenom načela razumne prilagodbe i promicanje pozitivne prakse;**

- stručni skup na temu: **Zapošljavanje i rad osoba s invaliditetom – prilika, a nenametu** suradnji s Hrvatskom gospodarskom komorom u gradovima: Čakovcu, Virovitici, Puli, Splitu, Šibeniku i Osijeku;
- dvodnevni **seminar o kaznenim djelima počinjenim zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom** u suradnji s organizacijama ENIL i OESS;
- tematsku sjednicu Saborskog odbora za zdravstvo i socijalnu politiku povodom obilježavanja **10 godina Konvencije o pravima osoba s invaliditetom** u suradnji sa Saborskim odborom za zdravstvo i socijalnu politiku;
- povodom obilježavanja 10 godina Konvencije organizirali smo **izložbu radova** učenika s teškoćama, polaznicima Centara za odgoj i obrazovanje Slava Raškaj, Dubrava, Vinko Bek i Zagreb;
- kako bi obilježili **8 godina rada** Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom organizirali smo skup s predstavnicima saveza osoba s invaliditetom;
- organiziran je i sastanak s **organizacijama civilnog društva Splitsko-dalmatinske županije**;
- pravobraniteljica je inicirala **sastanak predstavnika osoba s invaliditetom i Vlade RH** u suradnji sa saborskom zastupnicom gđom. Lukačić povodom obilježavanja Međunarodnog dana osoba s invaliditetom;
- povodom obilježavanja Međunarodnog dana suzbijanja nasilja nad ženama u suradnji sa SOIH-om pravobraniteljica se uključila u organizaciju završne konferencije pod nazivom „**16 dana aktivizma**“;
- u suradnji sa SOIH-om organiziran je i skup povodom obilježavanja Međunarodnog dana žena;
- u suradnji s Udrugom za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih s invaliditetom „Zamisli“ pravobraniteljica je organizirala sastanke i konferencije na temu **podrške studentima s invaliditetom**.

Sudjelovanje u medijima -Prisutnost pravobraniteljice i suradnika zabilježena je u najmanje **81** emisiji, tj. mediju, a odnosila se na minimalno **163** gostovanja u medijima ili odgovore na upite novinara. Pravobraniteljica se javnosti obratila **s29** priopćenja. Na mrežnoj stranici Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom bilo je **56 688** posjetitelja, **83 455** posjeta, a sadržaji na stranici otvarani su ukupno **2 068 701** puta.

Sudjelovanje na događanjima -Odazvali smose na **131** događanja koja su organizirale razne institucije, udruge i druge pravne osobe. Aktivno smo sudjelovali na **72** događanja – uvodnim izlaganjem ili sudjelovanjem u raspravi. Osim navedenog, pravobraniteljica i njezini suradnici su održali **15** predavanja i/ili interaktivnih radionica kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju. Održan je **141** sastanak s predstavnicima raznih udruga, institucija i međunarodnih organizacijavezano uz izmjene propisa, promotivne aktivnosti i dr..

Publikacije - u suradnji sa Studijskim centrom za socijalni rad, Pravnog fakulteta u Zagrebu, objavljena je publikacija „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“, autori, M. Buljevac, M. M. Babić, Z. Leutar, izdavač, POSI; u suradnji s Udrugom Roda – Roditelji u akciji, SOIH i Hrvatskim savezom slijepih, „Majčinstvo i žene s invaliditetom“, izdavač, POSI

Međunarodna suradnja -Tijekom 2016. godine provedene subrojne aktivnosti u zemlji i inozemstvu. Više se nalazi u cjelovitom Izvješću za 2016. godinu.

3. AKTIVNOSTI POSI

3. 1. PROVEDBA KONVENCIJE O PRAVIMA OSOBA S INVALIDITETOM U RH

13. prosinca 2006. godine Opća skupština UN-a usvojila je Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom koju je RH potpisala među prvim zemljama u svijetu. Hrvatski sabor Konvenciju je ratificirao u lipnju 2007. godine. 2016. godine obilježeno je 10 godina od njezina donošenja kojim je RH prihvatila stajalište da sudjelovanje osoba s invaliditetom u društvu – bilo da je riječ o zapošljavanju, školovanju, odlasku liječniku ili kandidaturi na izborima – nije ograničeno zbog oštećenja osobe već zbog društvenih, pravnih, okolišnih, političkih i ekonomskih prepreka. Time se Vlada obvezala da će ulagati sredstva u uklanjanje tih prepreka i osiguravanje potrebne podrške. Povodom Međunarodnog dana osoba s invaliditetom, osobe s invaliditetom jasno su Vladi istaknule goruće probleme koje je potrebno prioritetno rješavati: osiguranje usluga rane intervencije u djetinjstvu, unaprjeđenje rada tijela za

vještačenje, sustavno osiguravanje osobne asistencije, sustavno osiguranje financiranja udruga i saveza osoba s invaliditetom te podrške za neovisni život u zajednici i izvanbolničko liječenje osoba s mentalnim teškoćama. Povodom 10 godina od donošenja Konvencije pravobraniteljica je u suradnji sa Saborskim odborom za zdravstvo i socijalnu politiku 13. prosinca 2016. organizirala Okrugli stol. U suradnji s Centrima za odgoj i obrazovanje Dubrava, Slava Raškaj, Vinko Bek i Zagreb organizirala je **izložbu radova učenika s teškoćama, polaznika centara za odgoj i obrazovanje.**

3.2. JEDNAKOST I NEDISKRIMINACIJA

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom je u razdoblju za koje se podnosi ovo Izvješće (od 1. siječnja do 31. prosinca 2016.) postupala u ukupno 147 pritužbi koje se tiču suzbijanja diskriminacije. Od tog broja postupalo se u četrdeset i četiri (44) nedovršenih predmeta iz 2014. i 2015., a u stotinu i tri (103) iz 2016. godine. Od 147 pritužbi pravobraniteljica sumnja na diskriminaciju u trideset i tri (33) pritužbe (ili 22% od ukupnog broja pritužbi) u kojima se postupalo sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“, broj 85/08 i 112/12), s obzirom da je u ostalim pritužbama riječ o (mogućim) povredama prava iz nekog drugog razloga, a ne zbog diskriminacije.

Usporedba statističkih podataka iz 2014., 2015. i 2016. godine o pritužbama na diskriminaciju na temelju invaliditeta, razvrstani prema područjima nalaze se u sljedećoj tabeli:

Područje	Broj pritužbi 2014.	Sumnja na diskriminaciju Predmeti iz 2013. i 2014.	Broj pritužbi 2015.	Sumnja na diskriminaciju Predmeti iz 2014. i 2015.	Broj pritužbi 2016.	Sumnja na diskriminaciju Predmeti iz 2014., 2015. i 2016.
Zapošljavanje i rad	32	6	25	2	17	4
Obrazovanje, znanost i sport	12	3	15	7	16	6
Pristup dobrima i uslugama	34	8	30	4	20	13
Zdravstvena zaštita	10	1	/	/	5	
Socijalna zaštita	31	3	13	1	24	4
Pravosuđe i uprava	1	/	3	3	4	
Stanovanje	3	3	2	/	6	4
Javno informiranje i mediji	1	1	1	1	3	2
Diskriminacija općenito	1	1	4	/	4	
Mirovinsko osiguranje	/	/	2	/	1	
Nasilje	/	/	2	/	2	
Ukupno	125	26	97	18	103	33

Najveći broj sumnje na diskriminaciju odnosi se na pristup dobrima i uslugama.

Najčešći oblik diskriminacije bio je **propuštanje razumne prilagodbe** i tou području pristupa dobrima i uslugama, obrazovanju i sportu, zapošljavanju i radu, socijalnoj zaštiti te javnom informiranju i medijima. U 2016. godini je za 83% više slučajeva u kojima sumnjamo na diskriminaciju (2015. godine – 18 slučajeva; 2016. godine – 33 slučaja).

3.3. PRISTUP PRAVOSUĐU

Prema pritužbama iz 2016. godine vidljivo je da su učinjeni minimalni pomaci u osiguravanju pristupačnosti sudova osobama s invaliditetom. Pravobraniteljica je uputila preporuku Ministarstvu da planira proračunska sredstva za 2017. godinu u svrhu osiguravanja pristupačnosti pravosudnih tijela budući da je još uvijek veliki broj objekata u kojima su smještene pravosudna tijela nepristupačan osobama s invaliditetom.

Ovrhe - Odbor za prava osoba s invaliditetom je u zaključnim primjedbama o Inicijalnom izvješću Hrvatske istaknuo zabrinutost da mnoge osobe s invaliditetom žive u siromaštvu, posebno osobe u ruralnim područjima te stoga preporuča osnaživanje programa za borbu protiv siromaštva. Iz zaprimljenih upita i pritužbi stranaka koji su se odnosili na ovršne postupke i razna financijska dugovanja, prepoznato jeda većina osoba s invaliditetom živi u uvjetima siromaštva te da je nužno poduzimati mjere radi ublažavanja negativnog učinka samih ovrha na ionako loše imovno stanje osoba s invaliditetom, ali i često tešku obiteljsku situaciju osoba s invaliditetom. Mnoge se osobe s invaliditetom uopće ne snalaze u često složenim ovršnim postupcima, ne poznaju i ne razumiju teško

razumljive odredbe Ovršnog zakona, ali i mnoge druge financijske pojmove, te ta nesigurnost zbog nerazumijevanja postupka i neznanja na koji način zaštititi svoja prava, dodatno otežava njihov položaj. Pravna pomoć im je često nedostupna ili zakašnjela.

3.4. OSOBNA SLOBODA I SIGURNOST

ČLANAK 26. ZAKONA O ZAŠTITI OSOBA S DUŠEVNIM SMETNJAMA- Postupajući po ovlasti iz članka 26. Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama („Narodne novine“, br. 76/14 dalje: Zakon) u situaciji kada pristanak na smještaj daje zakonski zastupnik osobe, pravobraniteljica je u 2016. godini primila 131 obavijest o smještaju bez pristanka. Provedena su 34 postupanja po primljenim obavijestima. U 2015. godini kada se članak 26. Zakona počeo primjenjivati, pravobraniteljica je od specijaliziranih psihijatrijskih ustanova zaprimila 351 obavijest dok se u 2016. njihov broj smanjio na 57 obavijesti. Razlog smanjenju je bolje razumijevanje zakonske odredbe. Još je uvijek prisutno šprancirano popunjavanje obrazaca bez vidljivog obrazloženja zašto osoba u trenutku prijema nije bila sposobna dati pristanka te dostava nepotpune dokumentacije. Bolnici su o uočenim nepravilnostima dostavljene obavijesti i upozorenja. U odnosu na ukupni broj primljenih obavijesti od ostalih psihijatrijski ustanova nema većih odstupanja u usporedbi sa 2015. godinom.

Dječja i adolescentna psihijatrija- Tijekom obilazaka psihijatrijskih ustanova i razgovora sa stručnjacima istaknuta je potreba odvajanja dječje i adolescentne psihijatrije od odrasle psihijatrije, kao i potreba za školovanim liječnicima psihijatrima. Naglašeno je potreba rane dijagnostike i liječenja psihičkih teškoća. Te okolnosti detaljnije su obrazložene i u *Strateškom planu razvoja dječje i adolescentne psihijatrije u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 01. siječnja 2016. godine-31. prosinca 2019. godine*, koji je pravobraniteljica poduprla. Tijekom obilazaka kliničkog bolničkog centra Split uočeno je da je uređen novi prostor dječje i adolescentne psihijatrije koji ne radi jer nema liječnika specijalista. Kod KBC-a Rijeka i KBC-a Osijek su, uz potrebu za dodatnim zapošljavanjem, uočeni izrazito loši prostorni uvjetima koji dovode do izravnog kršenja prava djeteta s teškoćama u razvoju te Zakona o zaštiti osoba s duševnim smetnjama. Prema posljednjim saznanjima pravobraniteljice u KBC-u Osijek je došlo do poduzimanja konkretnih radnji sanacije prostora. Pravobraniteljica upozorava da je posebnu pažnju potrebno posvetiti školovanju kadra i daljnjim edukacijama osoblja koje radi s djecom s mentalnim oštećenjima, ali im osigurati i primjerene radne i prostorne uvjete.

Tijekom 2016. god. izvršen je obilazak psihijatrijskih odjela Opće bolnice Šibenik, Opće bolnice Karlovac, Opće bolnice Bjelovar, Opće bolnice Varaždin te Klinike za psihijatriju Kliničkog bolničkog centra Osijek i Klinike za psihijatriju Kliničkog bolničkog centra Split.

U svim ustanovama rečeno nam je kako je velika većina hospitalizacija dobrovoljna pri čemu se pacijente koji se protive hospitalizaciji uvjerava da daju dobrovoljan pristanak što u nekim slučajevima ima značajke zastrašivanja i ucjene.

Pravobraniteljica je utvrdila da prakse po kojima pacijenti s odjela mogu izaći uz dopuštenje liječnika, po njegovoj procjeni, neovisno o tome jesu li na zatvorenom ili otvorenom odjelu i jesu li dobrovoljno ili prisilno smješten predstavljaju povredu prava na slobodu kretanja dobrovoljnih pacijenata. U tom smislu upućena je preporuka odnosno upozorenje svim psihijatrijskim ustanovama. Nadalje je utvrđeno kako postupanje psihijatrijskih ustanova nije jedinstveno i usklađeno sa pozitivnom pravnom regulativom, već prava osoba s duševnim smetnjama kao pacijenata u psihijatrijskim ustanovama ovisi o praksi postupanja i internim pravilima te ustanove ili čak pojedinog liječnika. Iz razgovora s liječnicima o njihovom iskustvu sa donošenjem sudskih odluka o prisilnom smještaju gotovo svi su naveli da sud uvijek na prijedlog ustanove određuje prisilni smještaj. Ukoliko bi se prikupljanjem statističkih podataka doista utvrdila ovakva praksa mišljenja smo da imamo osnove posumnjati u kvalitetu sudske zaštite te utvrditi da je Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama zajamčena zaštita ljudskih prava osoba s invaliditetom samo formalna.

PSIHIJATRIJA U ZAJEDNICI- *Pravobraniteljica smatra kako je nepostojanje sustava izvanbolničkog liječenja i psihijatrije u zajednici uzrok višestrukih i dugotrajnih hospitalizacija, što posljedično dovodi do gubitka radne sposobnosti, socijalnog isključivanja, izolacije i stigmatizacije. Napori pojedinih udruga koje se bave zaštitom mentalnog zdravlja nije dovoljan, već je država, sukladno Konvenciji o*

pravima osoba s invaliditetom, dužna raditi na drugačijem pristupu u liječenju i rehabilitaciji osoba s duševnim smetnjama i intenzivirati razvoj usluga za podršku životu u zajednici.

3.5.SLOBODA OD MUČENJA ILI OKRUTNOG, NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA

USTANOVE SOCIJALNE SKRBI I PSIHIJATRIJSKE USTANOVE - Odbor za prava osoba s invaliditetom raspravljaajući o Inicijalnom izvješću Republike Hrvatske prema Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom 2015. godine, vezano uz članak 15. Konvencije dao je hitnu preporuku da se **zaustave nedobrovoljni tretmani i korištenje mjera sputavanja**.

Hrvatsko zakonodavstvo poznaje mjere sputavanja odnosno mjere prisile i regulira ih *Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama* i detaljnije *Pravilnikom o vrstama i načinu primjene mjera prisile prema osobi s težim duševnim smetnjama*. Novim Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama uređena je primjena mjera prisile, po prvi puta i u ustanovama socijalne skrbi, međutim iz pritužbe zaprimljene u ovom Uredu jasno je da zakonske odredbe nisu provedive u ovim ustanovama. Podzakonski akt koji bi detaljnije regulirao primjenu ovih mjera u ustanovama socijalne skrbi nije donesen, već je to prepušteno svakoj pojedinoj ustanovi koja ih uređuje internim aktima (protokol/odluka/smjernica). Mišljenja smo kako prepuštanje detaljnijeg uređenja primjena mjera prisile na ovaj način predstavlja izrazit rizik od povrede ljudskih prava osoba s invaliditetom, naročito kada ove interne akte donose manje ustanove koje nemaju zaposlene stručnjake. Pretraživanjem internetskih stranica pojedinih ustanova nismo uspjeli pronaći spomenute protokole, naročito ne one novijeg datuma. One koje smo pronašli nisu usklađeni sa zakonskom regulativom. S ciljem uvida u primjene mjera prisile tijekom 2016. godine savjetnice pravobraniteljice izvršile su obilazak nekoliko psihijatrijskih ustanova. U svima se primjenjuju mjere prisile, a kao glavnu zapreku primjene alternativnih mjera liječnici navode manjak osoblja. Obveze iz Pravilnika kojima je naloženo donošenje više internih akata ustanove su uglavnom izvršile te su oni u većoj mjeri usklađeni sa Zakonom i Pravilnikom. Savjetnice su pojedinim ustanovama ukazale na nužne izmjene u slučaju kada smo utvrdili određene nepravilnosti u ovim aktima. Neke ustanove provode edukaciju zaposlenika sa svrhom ranog prepoznavanja eskalacije ponašanja pacijenta te primjene deeskalacijskih tehnika s ciljem prevencije upotrebe mjera prisile, dok je onim ustanovama čiji zaposlenici nisu sudjelovali u ovim edukacijama isto preporučeno. Protokoli praćenja fizičkog sputavanja bolesnika uglavnom su bili u skladu s pravilnikom. Neki od njih sadržavali su sada neprihvatljive razloge za sputavanje kao što je opasnost po stvari na što su ustanove koje imaju takve odredbe upozorene te su prihvatile preporuku za njegovom izmjenom.

Zaključno, Zakon i Pravilnik nisu usklađeni s Konvencijom te je na zakonodavnoj razini potrebno poduzeti mjere kako bi se nacionalni propisi uskladili s Konvencijom. Do tada, mišljenja smo kako je dužnost zdravstvenih ustanova odustati od primjene mjera prisile, zamijeniti ih alternativnim oblicima, a u onim rijetkim, iznimnim slučajevima, ukoliko i kada ih nije moguće izbjeći, iste je potrebno primijeniti u najkraćem mogućem trajanju, vodeći računa o zaštiti ljudskih prava osoba s invaliditetom, provodeći Pravilnikom propisane zaštitne mehanizme kako bi se primjena mjera ograničila, odnosno u potpunosti isključila - edukacija i uvođenje drugih, zamjenskih metoda, uz ispunjavanje potrebnih preduvjeta – zapošljavanje dodatnog osoblja i slično. Detaljnije o utvrđenim životnim uvjetima pacijenata prilikom obilazaka ustanova te preporukama pravobraniteljice može se pronaći u Izvješću.

ZATVORSKI SUSTAV - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom surađivala je u obilascima zatvorskog sustava s Pučkim pravobraniteljem koji obavlja poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma radi sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja. Svrha obavljenih obilazaka bio je uvid u pristupačnost sustava. Većina zatvora i kaznionica koje smo obišli smješteni su u nepristupačnim građevinama, a zatvorski odjeli raspoređeni su na više etaža koje su povezane stepeništem. Elementi pristupačnosti za svladavanje visinskih razlika postoje samo u Kaznionici u Glini. Pozitivan primjer izvršenja potrebnih preinaka je Zatvor u Puli.

Arhitektonska nepristupačnost zatvorskog sustava osobama s invaliditetom za posljedicu može imati ponižavajuće postupanje, koje u pojedinim slučajevima može poprimiti karakteristike neljudskog postupanja. Stoga je preporuka svakom zatvoru/kaznionici učiniti pristupačnim ulaz u zatvor te barem jednu sobu za boravak zatvorenika s invaliditetom (u prizemlju), uključujući wc i kupaonicu te im

omogućiti korištenje šetnice. Nadalje preporučamo po uzoru na praksu u Kaznionici u Glini osigurati osobama s invaliditetom pomoć u svakodnevnim aktivnostima kako bi prevladali eventualne zapreke u uživanju prava koja imaju i drugi zatvorenici.

3.6. JEDNAKOST PRED ZAKONOM

IZMJENE OBITELJSKOG ZAKONA - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom dala je svoje mišljenje na iznesene Teze u kojima se ističe nužnost njegovog usklađivanja s Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom, prvenstveno uvođenjem instituta odlučivanja uz podršku. Tezu kojom se predviđa razmatranje mogućnosti vraćanja instituta potpunog lišenja poslovne sposobnosti nismo podržali. Istaknuli smo zabrinutost što nije predviđeno uvođenje sustava podrške roditeljima s invaliditetom u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. Vezano uz opstanak Centra za posebno skrbništvo, istaknuli smo kako Pravobraniteljica smatra neophodnim postojanje stručnih i profesionalnih zastupnika osoba s invaliditetom u postupcima za lišenje i vraćanje poslovne sposobnosti.

SKRBNIŠTVO I POSTUPCI RADI LIŠENJA I VRAĆANJA POSLOVNE SPOSOBNOSTI - Kako bismo stekli uvid je li u praksi postupanja centara za socijalnu skrb, ali i sudaca i vještaka, u odnosu na prethodno razdoblje došlo do promjena u smislu primjene i poštivanja odredaba Konvencije, ali i načela novog Obiteljskog zakona, zatražili smo od centara za socijalnu skrb da nam dostave podatke za razdoblje od 01.01.2013. do 31.12.2016. godine koje smo usporedili s onima prikupljenima za 2012. godinu.

Podaci za 2012. godinu govore o 18 877 osoba lišenih poslovne sposobnosti – od toga je bilo 84% osoba u potpunosti lišeno sposobnosti, a 16% djelomično. Omjer na dan 31.12.2016. godine je 19 % djelomično lišenih poslovne sposobnosti i 81 % lišeno poslovne sposobnosti u potpunosti. S obzirom na izmjene Obiteljskog zakona na snazi od 01.09.2014. godine zbog kojih nije više moguće lišenje poslovne sposobnosti u potpunosti te očekivane zaokrete prema promjeni paradigme razočarani smo ovako i dalje nepovoljnim omjerom građana lišenih poslovne sposobnosti u potpunosti u odnosu na one djelomično lišene poslovne sposobnosti.

Tijekom 2012. g. preispitano je svega 16% odluka o lišenju poslovne sposobnosti. U četverogodišnjem razdoblju za koje su sada podaci prikupljeni preispitano je također svega 16 % odluka o lišenju poslovne sposobnosti. Poražavajući je podatak da mnogi centri za socijalnu skrb u istom razdoblju nisu proveli niti jedno preispitivanje. Dakle unatoč preporukama i upozorenjima pravobraniteljice centri za socijalnu skrb nisu proveli niti minimum postupaka koje od njih traži Obiteljski zakon (preispitivanje svih odluka svake tri godine). U ovim generalnim opažanjima pozitivno se ističu neke županije, odnosno neki centri za socijalnu skrb s visokim postotkom provedenih preispitivanja – primjerice Dubrovačko-neretvanska i Šibensko-kninska županija. U sudskoj praksi u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti u odnosu na prethodno ispitivanje došlo je do promjene omjera u korist djelomičnog lišenja poslovne sposobnosti, što je logične posljedica izmjene Obiteljskog zakona.

Unatoč obvezama promjene sustava koje nameće Konvencija, pravobraniteljica uvijek naglašava da i u sustavu skrbništva kojega imamo možemo poduzeti zakonske mjere, ali i promijeniti praksu postupanja svih sudionika na način da se u zaštiti osoba s invaliditetom primjenjuje načelo najmanje restrikcije prava.

IMOVINA OSOBA S INVALIDITETOM LIŠENIH POSLOVNE SPOSOBNOSTI- Na temelju saznanja koja smo dobili iz pritužbi osoba s invaliditetom zaključujemo o glavnim problemima kada govorimo o imovini osoba pod skrbništvom:

1. Neinformiranost osoba s invaliditetom i njihovih obitelji o tome koje su posljedice lišenja poslovne sposobnosti i stavljanja pod skrbništvo u odnosu na vlasništvo, posjedovanje i upravljanje imovinom;
2. Neobaviještenost osobe pod skrbništvom o stanju njegove imovine, o raspolaganju njegovom imovinom, o cilju i svrsi takvog raspolaganja, a naročito ne traženje mišljenja/suglasnosti za takvo raspolaganje;
3. Zloupotreba činjenice da je osoba pod skrbništvom, na smještaju u instituciji, od strane skrbnika – službene osobe ili člana obitelji.

Mišljenja smo kako je osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima potrebno pružiti informaciju o značenju skrbništva u odnosu na vlasništvo i raspolaganje imovinom; osobi pod skrbništvom dati informaciju o stanju imovine na njoj pristupačan način te je uvijek pitati za mišljenje, odnosno

suglasnost kada se upravlja ili raspolaže njezinom imovinom; u novom sustavu uvesti institut odlučivanja uz podršku čime će se omogućiti i upravljanje vlastitom imovinom. Osobama s invaliditetom potrebno je osigurati posjed nad vlastitom nekretninom i korištenje osobnim stvarima, odnosno osigurati im ostanak u vlastitoj nekretnini razvojem usluga podrške samostalnom življenju u zajednici i time spriječiti smještaj u instituciju. Upravljanje imovinom osoba pod skrbištvom preporuča se prepustiti profesionalcima izvan sustava.

3.7. POŠTIVANJE DOMA I OBITELJI

Invaliditet ne smije biti zapreka ostvarivanju prava na roditeljstvo osoba s invaliditetom, a obveza je države da roditeljima pruži potrebnu pomoć i podršku u provedbi njihovih dužnosti u podizanju djece. Zbog neizgrađenog sustava pomoći te ograničavanja ili oduzimanja roditeljskih prava na osnovi invaliditeta, neadekvatnog zastupanja i nedostupne učinkovite pravne zaštite svjedočimo povredama prava i diskriminaciji roditelja s invaliditetom.

Pravobraniteljici se obratila majka, osoba sa psiho-socijalnim teškoćama, lišena poslovne sposobnosti kojoj su sva roditeljska prava nad djetetom faktično oduzeta odmah po njegovom rođenju. Prije odvajanja djeteta od majke, nije zatražen njezin pristanak na smještaj djeteta u ustanovu, a kasnije u udomiteljsku obitelj niti je proveden zakonom predviđen sudski postupak ograničavanja ili oduzimanja roditeljske skrbi. Na temelju činjenice da je lišena poslovne sposobnosti zaključeno je da nema roditeljsku skrb nad djetetom. U dokumentaciji koja nam je stavljena na raspolaganje nije pronađen niti jedan dokaz da je majka bila upoznata s radnjama koje se poduzimaju vezano uz dijete. Nije joj omogućeno sudjelovanje u upravnim postupcima niti su joj dostavljena rješenja kojima se odlučuje o zbrinjavanju djeteta. Tako joj je u potpunosti onemogućeno štititi svoje interese. Iz dokumentacije nije vidljivo niti da je skrbnik na bilo koji način štitio njezine interese. U istom je slučaju utvrđena diskriminacija pritužiteljice s osnove invaliditetom te je pravobraniteljica preporučila ispraviti dosadašnje propuste u postupanju vezano uz roditeljsko pravo pritužiteljice, a u daljnjim postupanjima uz primjenu domaće zakonodavstva poštivati i obvezujuće međunarodne ugovora.

S obzirom na postojanje bojazni da u sličnim slučajevima u postupanjima centara za socijalnu skrb dolazi do povreda prava osoba s invaliditetom u odnosu na njihova roditeljska prava, preporučili smo nadležnom ministarstvu naložiti svim centrima za socijalnu skrb žurno preispitivanje slučajeva u kojima su roditeljska prava osobama s invaliditetom uskraćena pravno ili faktično, na temelju činjenice lišenja poslovne sposobnosti te upozoriti centre na nužnost postupanja u skladu s novim Obiteljskim zakonom, ali i obvezujućim međunarodnim ugovorima. Podaci koje smo zaprimili od nadležnog ministarstva pokazali su kako veliki broj centara za socijalnu skrb još uvijek ima odvojenu djecu od roditelja na temelju činjenice da su roditelji lišeni poslovne sposobnosti. Nadalje je uočeno kako su neki roditelji lišeni izvršavanja svojih roditeljskih prava i dužnosti u postupcima za lišenje poslovne sposobnosti. U slučajevima gdje se posumnjalo na povrede prava na roditeljstvo osoba s invaliditetom, pravobraniteljica je zatražila očitovanja centara za socijalnu skrb o pravnoj osnovi ograničavanja roditeljskih prava, preispitivanju izrečene mjere, održavanju kontakata s djecom kada su oni određeni sudskom odlukom, i o ostalim okolnostima, a sve radi provođenja daljnjih postupaka s ciljem utvrđivanja eventualnih povreda prava osoba s invaliditetom.

Drugi slučaj iz prakse Ureda ukazao je na povredu prava slijepih roditelja kojima je onemogućen život s djetetom zbog nepostojanja potrebne podrške. S obzirom na kompleksnost problema preporučili smo nadležnom ministarstvu da se uključi u rješavanje, upozoravajući uz to kako Zakon o socijalnoj skrbi, kao niti Obiteljski zakon ne sadrže odredbe sukladno kojima bi se u ovakvom slučaju roditeljima s invaliditetom osigurala potrebna podrška. Ministarstvo je uputilo odgovor kako Centar kao prvostupanjsko tijelo poduzima mjere sukladno važećim zakonskim odredbama te ima na raspolaganju mogućnost osigurati pojačani nadzor u obitelji radi pružanja pomoći, dogovoriti veći broj posjeta patronažne službe te u suradnji s lokalnom samoupravom ostvariti suradnju radi financiranja pomoći treće osobe. Kako sve nabrojano nije predstavljalo odgovarajuću podršku, dijete je trenutno od strane roditelja povjereno na čuvanje drugoj osobi.

Zakon o socijalnoj skrbi, kao niti Obiteljski zakon ne sadrži odredbe sukladno kojima bi se u ovakvom slučaju roditeljima s invaliditetom osigurala potrebna podrška, već se naposljetku kako to i samo

Ministarstvo u svom odgovoru navodi razmatra mogućnost „intervencija u području ostvarivanja roditeljskog prava“, pri čemu se očito misli na ograničavanje tih prava.

Rezultati provedenog istraživanja na temu: „Majčinstvo i žene s invaliditetom“¹ ukazuju na nedostatnost sustavne podrške ženama s invaliditetom u ostvarivanju majčinstva i roditeljstva, što se posebno očituje u zdravstvenom sustavu.

3.8. ŽENE S INVALIDITETOM

Prema istraživanju HZJZ, na području RH je nedovoljno prilagođenih ginekoloških stolova², pogotovo u zdravstvenim ustanovama u ruralnim područjima što dovodi do štetnih posljedica za zdravlje žena s tjelesnim invaliditetom. Stoga se preporuča državi opremanje zdravstvenih ustanova potrebnom ginekološkom opremom s naglaskom na zdravstvene ustanove u ruralnim krajevima, a u skladu s konvencijskim odredbama. Prema podacima HZJZ 31. prosinca 2016. godine u Republici Hrvatskoj je bilo ukupno 203 265 žena s invaliditetom, a od kojeg je broja najviše žena s invaliditetom u dobi od 60-64 godine i to 132 502 žena. Ukupno je zaposleno svega 6000 žena s invaliditetom što je izrazito nizak broj s obzirom na broj žena s invaliditetom u radno aktivnoj dobi (od 20 do 64 godine ukupno je u evidenciji HZJZ-82 050 žena s invaliditetom). Žene s invaliditetom su u pravilu s nižim s stupnjem obrazovanja koji ima za posljedicu i manje plaćena radna mjesta. Kod onih žena s invaliditetom koje se i nalaze u svijetu rada, prisutni su problemi u smislu omalovažavanja s osnova invaliditeta, mobbinga, ne omogućavanja razumne prilagodbe i slično.

3.9. SLOBODA OD IZRABLJIVANJA, NASILJA I ZLOSTAVLJANJA

Osobe s invaliditetom su zbog svog invaliditeta izloženi nasilju te se na međunarodnoj razini posvećuje posebna pozornost problemu nasilja nad osobama s invaliditetom što uključuje i djecu s teškoćama u razvoju. Odbor za prava osoba s invaliditetom izdao je General comment No.3 (2016) vezano za primjenu članka 6. Konvencije, a koji se proteže i na čl.16. Konvencije, kako su unutar same kategorije osoba s invaliditetom najizloženi osobe sa intelektualnim oštećenjem, slijepe i gluhoslijepe osobe jer su izoliranije i ograničene u prijemu informacija. Na nacionalnoj razini je u tijeku izrada važnih dokumenata kojim je cilj suzbijanje nasilja.

Nacionalnom strategijom za zaštitu od nasilja u obitelji 2011. - 2016. bile su predviđene aktivnosti u cilju ispunjavanja obveza države za zaštitu žena i djece s invaliditetom žrtava nasilja“. Mjere nove Nacionalne strategije posebno ne ističu aktivnosti usmjerene prema osobama s invaliditetom budući da je u tijeku donošenje Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. do 2020. godine. MDOMSP se prilikom izrade Nacrta strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom, u djelu 8. „Pravna zaštita i zaštita od zlostavljanja“ rukovodilo preporukama Odbora za prava osoba s invaliditetom za praćenje provedbe KPOSI u RH.

Organizacije civilnog društva u svom radu više pozornosti i pažnje posvećuju žrtvi nasilja i izdvajaju vrijeme koje je žrtvi nasilja potrebno u procesu dobivanja informacija ili pružanja podrške. Fleksibilnije su i lakše se prilagođavaju potrebama žrtava nasilja te su, ujedno, inicijatori i organizatori aktivnosti, stoga je potrebno raditi na njihovoj održivosti.

KAZNENA DJELA POČINJENA ZBOG PREDRASUDA PREMA OSOBAMA S INVALIDITETOM (ZLOČIN IZ MRŽNJE)

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom bila je domaćin i suorganizator dvodnevno seminar o kaznenim djelima počinjenim zbog predrasuda prema osobama s invaliditetom za djelatnike državnih odvjetništava i policiju u suradnji s Uredom za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade RH, Europskom mrežom za neovisni život (ENIL) i Uredom za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OESS). Problem nije samo taj što žrtve ne prijavljuju slučajeve nasilja nego i to što policija prilikom prijave ne prepoznaje elemente koji su vezani

¹<http://www.roda.hr/udruga/dokumentacijski-centar/rodina-izvjesca-i-analize/majcinstvo-i-zene-s-invaliditetom-rezultati-istrazivanja.html>

²Analiza dostupnosti ginekoloških pregleda ženama s tjelesnim invaliditetom u Republici Hrvatskoj, ² Hrvatski časopis za javno zdravstvo Vol 12, Broj 47, 7. srpnja 2016

uz invaliditet osobe, ne evidentira ih, a pravosuđe ih ne procesuirao kao djela u kojima bi invaliditet bio otegotna okolnost počinjenja. Pravobraniteljica je postupala i u slučaju uznemiravajućeg govora o osobama s intelektualnim teškoćama u Jutarnjem listu pri čemu Agencija za elektroničke medije nije našla osnove za pokretanje danjih mjera i sankcija.

Osobe s invaliditetom kao žrtve kaznenih djela - Direktiva 2012/29/EU o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela između ostalog nalaže obavezu informiranja žrtava o njihovim pravima, uspostavljanje službi za potporu žrtvama kaznenih djela i pojedinačnu procjenu potreba žrtava. U Hrvatskoj su uspostavljene službe za potporu žrtvama pri pojedinim sudovima, ali su one još uvijek nedovoljno ekipirane. Kako bi zaštita žrtava predviđena Direktivom zaživjela, potrebno je regulirati pojedinačnu procjenu potrebe žrtava. Prilikom izrade upitnika za individualnu procjenu potreba žrtve kaznenog djela trebat će posebnu pozornost posvetiti specifičnim potrebama osoba s invaliditetom, a među organizacije koje pružaju podršku žrtvama kaznenih djela uključiti udruge osoba s invaliditetom. Smjernice za pristup pravosuđu za osobe s invaliditetom po uzoru na smjernice kakve postoje za djecu planiraju se izraditi i na razini Europe.

3.10. ZDRAVSTVO

Spinalni centar Junona SB za medicinsku rehabilitaciju Varaždinske toplice je mjesto na kojem se trebaju rješavati sva pitanja u liječenju ozljede kralježnične moždine jer znanja o funkcioniranju tijela kod osoba sa spinalnom ozljedom mnogim stručnjacima su nepoznanica i njihovi zdravstveni problemi uvijek su presloženi u redovnim zdravstvenim procedurama. Nakon višegodišnjih kontinuiranih pregovora i sastanaka Ministarstvo zdravstva još uvijek nije krenulo u realizaciju navedenog projekta. Odnosno, prema posljednjim dobivenim informacijama Ministarstva zdravstva proizlazi kako se ".... *prišlo redefiniranju samog idejnog rješenja i obuhvata projekta, na način da su zadržani svi oni sadržaji koji su neophodni za cjelovitu i kvalitetnu rehabilitaciju pacijenta sa spinalnim oštećenjima, a odustalo se od nekih sadržaja koji nisu u funkciji rehabilitacije.*" U tijeku je izrada nove projektne dokumentacije kojom se treba prijaviti na Poziv za dostavu projektne dokumentacije unutar Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014-2020.

Pravobraniteljica je uspoređujući podatke iz 2014.g. sa podacima iz 2016.g. o **pružateljima zdravstvene njege u kući i pružateljima fizikalne terapije**, došla do saznanja kako je prisutan pad u pružateljima usluga zdravstvena njega u kući odnosno stagnacija u postojećem broju pružatelja usluga fizikalne terapije. Stoga je **preporuka** pravobraniteljice u cilju preveniranja višeg stupnja ugroze zdravlja osoba s invaliditetom, preispitivanje kriterija kako bi se povećao broj pružatelja usluga te njihova dostupnost posebno u otočnim i ruralnim područjima.

O osobama s umjetnom pužnicom se tijekom prošlih godina malo govorilo, više se govorilo o osobama sa slušnim aparatima. Međutim, pokazalo se da zakonodavni okvir **Pravilnika o ortopedskim i drugim pomagalima** ne udovoljava stvarnim potrebama niti osobama sa umjetnom pužnicom te je potrebno poduzimati daljnje radnje kako bi se podigla kvaliteta i dostupnost slušnih pomagala. Ujedno je potreban daljnji rad na uvrštavanju i drugih pomagala na Popis pomagala Pravilnika kako bi se otklonile diskriminirajuće odredbe Pravilnika koje uvjetuju ostvarivanje prava na pomagalo samo određenim kategorijama.

Veliki broj pritužbi u 2016. g. odnosio se na dijalizirane i transplantirane bubrežne bolesnike vezano za isplatu **troškova prijevoza za pratnju**. Pravobraniteljica smatra kako postoje određene nelogičnosti u postupanju, stoga je daljnji rad na ovom području neophodan. Glede ostvarivanja prava na sanitetski prijevoz odnosno ostvarivanja prava na naknadu troškova pratnje istaknuta je potreba revidiranja propisa sukladno konvencijskom načelu slobodnog izbora.

Na ovom su području vidljivi pozitivni pomaci te je **stomatološka zaštita** djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom osigurana u KBC Zagreb, KB Dubrava, KBC Osijek, KBC Split, OB Šibensko-kninske županije i OB Dubrovnik.

Kako Hrvatska nema uređenu **palijativnu skrb za djecu** preporuka je Pravobraniteljice da se uredi i ovaj segment zdravstvene zaštite. Palijativnim bolesnicima je potrebna pojačana skrb koju obitelj često ne može pružiti na odgovarajući način. U takvim je situacijama potrebno da obitelj ima na raspolaganju

slobodu izbora koja bi obuhvaćala i mogućnost da dijete u terminalnoj fazi bolesti bude zbrinuto u primjerenim zdravstvenim uvjetima u ustanovi u kojoj bi dobivao primjerenu zdravstvenu skrb. Kako bi medicinsko osoblje moglo komunicirati sa osobama s invaliditetom, kao pacijentom, potrebna je kontinuirana **edukacija medicinskog osoblja o specifičnostima svakog pojedinog invaliditeta**. Komunikacijskom prilagodbom medicinskog osoblja, a koja ne predstavlja nesrazmjerno opterećenje, osigurava se ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom u komunikaciji, dostupnost informacija te odlučivanje o vlastitom zdravlju.

3.11. RANE INTERVENCIJE I DJECA S TEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Zaštita zdravlja građana, a posebno djece, jedna je od osnovnih zadaća svake države, ali djeci s teškoćama u razvoju na području Republike Hrvatske još uvijek nije osiguran jednaki pristup rehabilitacijskim uslugama u mjeri i na način na koji je to potrebno.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom više godina ukazuje na obaveze Republike Hrvatske da na sustavan način riješi pitanje rane intervencije i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju, koja zbog nedostatne podrške u zajednici ostaju izvan re/habilitacijskog tretmana, čime se intenziviraju razvojne teškoće. Upozoravali smo nositelje provedbe različitih strateških dokumenata i planova da usmjere svoje aktivnosti prema uspostavi sustava za poticanje ranog razvoja djece s najrazličitijim razvojnim odstupanjima, prema svim principima na kojima se zasniva rana intervencija.

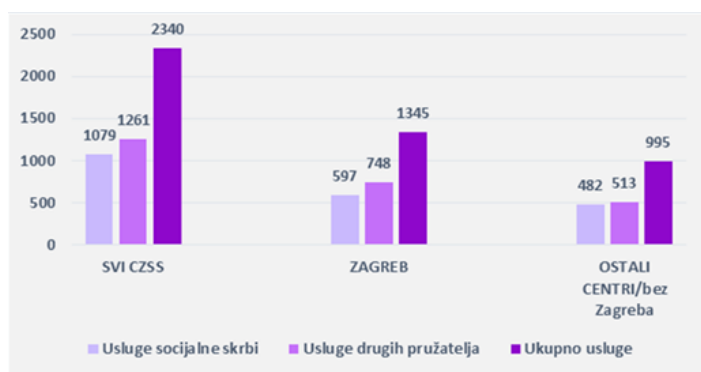
U zaključnim zapažanjima i preporukama Odbora UN o pravima osoba s invaliditetom nakon rasprave u Ženevi 30. i 31. ožujka 2015. o primjeni Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u RH, u čl. 26 Osposobljavanje i rehabilitacija dana je preporuka da se „...**poduzmu mjere kojima se osiguravaju usluge rane intervencije svoj djeci s invaliditetom**“.

Rana intervencija ukoliko započne na vrijeme i provodi se prema potrebi pojedinog djeteta, može Pritužbe koje Ured zaprima ukazuju da je najveći problem u sredinama udaljenim od većih gradova i mjesta, koje nemaju mogućnosti za podršku daljnjem razvoju djeteta kojeg je utvrđen određeni razvojni rizik. U svim pritužbama roditelji navode da nema potrebnih stručnjaka (logopeda, defektologa) ili su udaljeni i trebaju putovati na terapije, ili ih je premalo, pa su terapije 1 ili 2 puta mjesečno. I u svim pritužbama uočavamo rečenicu „ne znamo kamo i kome se obratiti“. Roditelji koji su u mogućnosti terapije plaćaju privatno ili putuju u drugo mjesto, što ih financijski iscrpljuje.

Kad govorimo o ranoj intervenciji, neobično je važna spona sustava zdravstva sa sustavima socijalne skrbi i obrazovanja, jer svaki od njih predstavlja resurs na kojeg se treba oslanjati u iznalaženja sustavnih rješenja. za dostupnost usluge rane intervencije potrebni stručnjaci i povezivanje različitih sustava (zdravstvo, socijalna skrb, odgoj i obrazovanje).

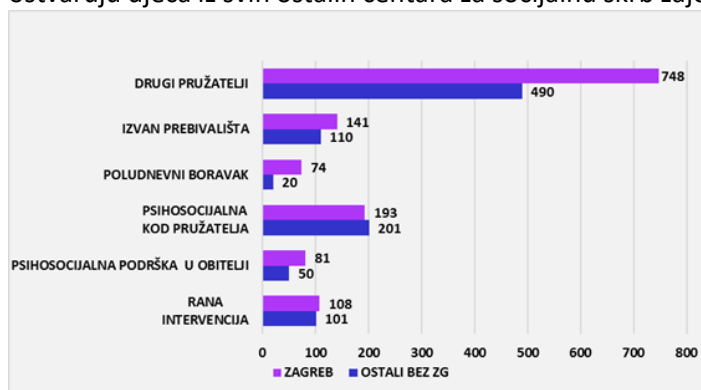
S obzirom da se usluga rane intervencije povezuje sa različitim sustavima, preporuke smo upućivali na tri adrese na državnoj razini (zdravstvo, socijalna skrb, obrazovanje), smatrajući da je svaki od ovih sustava odgovoran za uspostavljanje ranog sustava podrške. Odgovornost ima i područna i lokalna samouprava u svojem djelokrugu nadležnosti za ustanove kojima je osnivač. Kako bi dobili uvid u područje socijalne skrbi, sustava unutar kojeg je usluga rane intervencije i zakonski normirana, anketirali smo samo centre za socijalnu skrb u središtu županija i Grada Zagreba o obuhvatu djece s teškoćama u razvoju ranointerventnim i izvaninstitucionalnim uslugama na području njihove mjesne nadležnosti.

Centri za socijalnu skrb dostavili su nam podatke o djeci s teškoćama u razvoju predškolske dobi, kao i podatke o pruženim uslugama iz sustava socijalne skrbi, te ocjenu stanja i prijedloge za kvalitetan sustav rane intervencije i rehabilitacije djece s teškoćama u razvoju.

U ostatku RH, od 1352 djece s teškoćama u razvoju njih svega 478 ostvaruje pravo na neku od izvaninstitucionalnih usluga iz socijalne skrbi, što je 36% obuhvata, a u Gradu Zagrebu, obuhvat uslugama iz sustava socijalne skrbi je očekivano najveći i iznosi 46%.

U nedostatku pružatelja usluga u sustavu socijalne skrbi, koriste se usluge drugih pružatelja - pretežno su to udruge, ali i ustanove drugih osnivača – lokalne samouprave, vjerskih zajednica i sl. Prema dobivenim podacima, djeca su ukupno u svim sustavima ostvarila ukupno 2340 usluga, od toga Centar za socijalnu skrb Zagreb 1345, a svi ostali centri ukupno 995 usluga. To znači da samo Centar Zagreb u ukupnom broju ostvarenih usluga participira sa gotovo 60 %, dok 43% ukupno ostvarenih usluga ostvaruju djeca iz svih ostalih centara za socijalnu skrb zajedno.

Struktura odobrenih usluga u sustavu socijalne skrbi pokazuje da su najbrojnije usluge drugih pružatelja. U dosta velikom broju zastupljene su i usluge socijalne skrbi koje se ostvaruju izvan mjesta prebivališta djeteta. Najmanje su zastupljene usluge koje se pružaju u domu korisnika.

Analiza podataka iz centara za socijalnu skrb potvrđuje slabi obuhvat djece s teškoćama u razvoju uslugama rane intervencije i psihosocijalne podrške u obitelji. U svojim komentarima centri ističu nedostatak pružatelja usluga i nedovoljnu povezanost raspoloživih institucionalnih i stručnih resursa kao glavnu prepreku kvalitetnijem sustavu ranointerventne podrške.

Zaključak i preporuka: *Nužno je koristiti sve zakonske mogućnosti razvoja pojedine djelatnosti, stručno ekipirati postojeće institucije, uspostavljati modele suradnje, razvijati različite oblike pružanja usluga u zajednici. Nužno je u suradnji s ministarstvima (obrazovanja, zdravstva, socijalne politike) i drugim institucijama raditi na uspostavi modela rane intervencije za djecu s teškoćama u razvoju, ulagati u stručno usavršavanje i osiguravanje stručnih djelatnika, te poticati sve preventivne programe zdravstvenih i odgojno-obrazovnih institucija, te udruga.*

Nadalje, potrebno je raditi na kvalitetnoj analizi potreba za pojedinom vrstom usluge, kao i na uspostavi modela suradnje postojećih pružatelja, čime bi se otvorila mogućnost stvaranja svojevrstne mreže pružatelja usluge rane intervencije korištenjem postojećih resursa koji se možda ne koriste na smislen i sustavan način. Za uspostavu kvalitetnog, racionalnog i dostupnog sustava rane intervencije potrebno je uspostaviti međuresorno stručno tijelo čiji bi prijedlozi za uspostavu takvog sustava trebali biti obvezujući za Vladu RH čime bi se konačno osiguralo poštovanje prava i interesa djece s teškoćama u razvoju u području zaštite zdravlja.

AUTIZAM - Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom više godina intenzivno je podupirala uspostavu kvalitetnog sustava skrbi za osobe s autizmom u RH, što je rezultiralo i Posebnim izvješćem o stanju zaštite osoba s autizmom koji je podnijela Saboru RH u svibnju 2015.g. Aktivnim nastojanjem ovog Ureda intenzivirane su aktivnosti na uspostavi jedinstvenog algoritma dijagnostike i ustrojavanje 4 glavna dijagnostička centra za pitanje autizma. Zatražili smo izvješće o aktivnostima za uspostavu

regionalnih dijagnostičkih centara za autizam u RH, te drugim aktivnostima koje se poduzimaju u cilju poboljšanja sustavne skrbi za djecu i odrasle osobe s autizmom u segmentu zdravstvene skrbi. Do zaključenja izrade ovog Izvješća nismo zaprimili očitovanje o navedenom. U pogledu rane intervencije i rehabilitacije djece s autizmom alarmantnim smo ocijenili stanje na području Slavonije, obzirom da u tom području Hrvatske izostaje bilo kakva specijalizirana ustanova usmjerena na poticanje ranog razvoja djece s autizmom na tom području. Prema očitovanju MDOMSP, od jeseni 2017.g. trebao bi započeti s radom Centar u Osijeku za podršku djeci i odraslim osobama s autizmom, čime bi konačno i ovo područje Hrvatske dobilo barem jednu središnju instituciju za podršku djeci i odraslim osobama s autizmom.

Svi ostali zaključci Sabora Republike Hrvatske povodom Posebnog izvješća Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom o zaštiti djece i osoba s autizmom također do danas nisu provedeni. Nema nikakvih pomaka niti u reorganizaciji samog Centra za autizam Zagreb u smislu odvajanja podružnica u Rijeci i Splitu, niti u smislu uspostave ustanove u sustavu socijalne skrbi koje bi osnivač bio Grad Zagreb, čime bi se zakonski regulirao status osoba starijih od 21 godine, ali i omogućilo provođenje stručnih rehabilitacijskih postupaka djece rane dobi i odraslih osoba, koje su definirane Zakonom o socijalnoj skrbi.

3.12. ODGOJ I OBRAZOVANJE

PREDŠKOLSKI ODGOJ - Pritužbe Pravobraniteljici i ove godine ukazuju na problem pristupa djece s teškoćama u razvoju predškolskim ustanovama, te nedostatnu pomoć i podršku u inkluzivnom odgoju i obrazovanju. Nekoliko pritužbi zaprimili smo zbog neuključivanja djeteta s teškoćama po čak godinu ili dvije, s obrazloženjem vrtića da nema odgovarajućih uvjeta za podršku djetetu. I dalje su učestale pritužbe na uključivanje djeteta na svega 3 sata tjedno ili svakodnevno samo po sat vremena. U svim tim slučajevima vrtići su iskazivali nedostatne kapacitete za prihvatanje djeteta s teškoćama u razvoju.

Prema podacima **MZOS u 2015./2016.** pedagoškoj godini ukupna obuhvatnost djece rane i predškolske dobi u redovitim programima (petosatnim i desetosatnim programima) iznosila je **64%** djece **predškolske dobi**. Obuhvatnost djece kraćim programima je oko **36%**.

Potrebno je promicati vrijednost uključivanja djece rane i predškolske dobi u sustav odgoja i obrazovanja od najranije dobi, što možemo osigurati jedino konkretnim odlukama jedinica lokalne samouprave. *Osnivač vrtića treba učiniti sve potrebno kako bi se stvorile pretpostavke da niti jedno dijete s teškoćama u razvoju ne bude onemogućeno u ostvarivanju prava na inkluzivno obrazovanje (asistent/dodatni odgajatelj i dr.).*

Uvjetovanje odluke o upisu djeteta prethodnim osiguravanjem asistenta predstavlja povredu prava djeteta na odgoj i obrazovanje u redovnoj sredini, na ravnopravnoj osnovi s drugom djecom odnosno diskriminaciju. 2015. godine ministarstvu nadležnom za obrazovanje uputili smo preporuku da zakonskim odredbama regulira angažiranje pomoćnika u vrtiću, koji se u izvjesnom broju vrtića realno koristi. Nadležnom Ministarstvu smo uputili smo i prijedlog izmjene čl.20. Zakona o predškolskom odgoju i naobrazbi kojom su navedene kategorije djece koja imaju pravo prednosti upisa u vrtić, ali ne i djeca roditelja s invaliditetom. Smatramo da je ta kategorija djece, iako zaslužuje najveću zaštitu društva, nepravedno izostavljena i time onemogućena u ostvarivanju prava na prednost upisa u vrtić, odnosno stavljena u nepovoljniji položaj u odnosu na druge osjetljive kategorije djece.

OSNOVNOŠKOLSKO OBRAZOVANJE - Najveći broj pritužbi roditelja učenika s teškoćama u razvoju tijekom 2016.g. odnosio se na podršku pomoćnika u nastavi. Povećan je broj pritužbi zbog nedobivanja pomoćnika, pogotovo kod onih koji su do ove godine koristili ovaj oblik podrške. Isto tako uočavamo povećano nezadovoljstva izborom osobe pomoćnika. Veliki dio pritužbi odnosio se i na činjenicu da je djetetu odobren pomoćnik u manjoj satnici nego ranijih godina. Niz godina svjesni smo da nepostojanje sustavnog financiranja pomoćnika u nastavi predstavlja potencijalnu nejednakost učenika ovisno o tome kakvu financijsku ili organizacijsku snagu ima osnivač škole koju pohađa, ili kako će biti ocijenjen projekt za odobravanje pomoćnika u nastavi.

UN-ov Odbor za praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u zaključnim preporukama izrazio zabrinutost zbog ovako neuređenog sustava podrške inkluzivnom obrazovanju, posebno u odnosu na osiguravanje podrške pomoćnika u nastavi.

Potrebno je regulirati cijeli proces angažiranja pomoćnika u nastavi, počevši od definiranja potrebe za pomoćnikom, do realizacije toga procesa, što bi vjerujemo dovelo i do šireg razumijevanja značenja ovakve potpore (*u vrijeme dovršetka ovog izvješća, prema saznanjima Ureda, nadležno Ministarstvo dovršava pravilnik o podršci pomoćnika i stručnog komunikacijskog posrednika*).

Uočljivo veći broj pritužbi nego ranijih godina zaprimili smo zbog vršnjačkog nasilja i neprimjerenog odnosa prema učeniku s teškoćama u razvoju, nemara škole za specifične potrebe učenika kao i predrasude nastavnog osoblja tijekom školovanja zbog čega je dijete izloženo vršnjačkom nasilju, a onda i sustavnom nasilju škole nad djetetom s teškoćama u razvoju. Isto tako, u više slučajeva roditelji opisuju i svojevrsno nasilje kojemu su oni sami izloženi od strane roditelja druge djece iz razreda, koji ne poštujući pravo djeteta na privatnost javno traže izjašnjavanje o dijagnozi i terapijama, te agresivno i uvredljivo na sastancima predlažu da se dijete ispiše iz ovog razreda. *Ovo bi mogla biti zabrinjavajuća posljedica nedovoljne brige sustava za kvalitetno inkluzivno obrazovanje u kojem osim učenika s teškoćama u razvoju, podršku trebaju i škole i nastavnici.*

Edukacija nastavnika i osoblja odgojno-obrazovnih ustanova je i dalje imperativ uspješne obrazovne inkluzije. Smatramo da je podizanje kvalitete rada stručnjaka i edukacija nastavnika zadatak kojega treba obavljati planski i sustavno.

SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE - Tijekom 2016.g. pritužbe iz područja srednjoškolskog obrazovanja potvrđuju da je nužno na području srednjoškolskog obrazovanja: osigurati edukaciju učitelja, nastavnika i profesora koji se obrazuju za nastavnička zvanja o radu s učenicima s različitim teškoćama u razredu kao i redovite i obavezne edukacije onih koji su već zaposleni; osigurati u srednjim školama potreban broj stručnih suradnika; obvezati srednje škole na korištenje svih mogućih oblika podrške; osigurati pristupačnost i kadrovsku ekipiranost. Radi uvida u provođenje obrazovne inkluzije, pravobraniteljica je zatražila podatke od **98** srednjih strukovnih škola diljem RH radi uvida u trenutačne prilike u sustavu srednjoškolskog obrazovanja i elementima podrške učenicima s teškoćama u razvoju. U anketiranim školama utvrđeno je da nedostaje 55 stručnih suradnika rehabilitacijskog profila, a utvrđena je i manjkavost sustavnog educiranja nastavnog osoblja. *Smatramo da je nedostatan broj potrebnih stručnjaka u radu s učenicima s teškoćama u razvoju dokaz sustavne nebrige za specifične potrebe svih osjetljivih kategorija učenika, posebice učenika s teškoćama u razvoju.*

Pristupačnost obrazovne ustanove još je jedan značajan element koji doprinosi kvaliteti inkluzivnog obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju. Od 65 anketiranih škola, najveći broj škola ima prilagođen ulaz u školsku zgradu (45) dok svega 25 škola ima ugrađen lift, a samo 20 *ima prilagođen WC za učenike s invaliditetom*. *Taktilne staze za slijepu ili neki drugi oblik prilagodbe nije iskazala da ima niti jedna od anketiranih škola. Gotovo sve škole izražavaju potrebu edukacije nastavnika te veći broj stručnih suradnika. Također, nedostaju i pomoćnici u nastavi kako bi svim učenicima s TUR-om mogli pružiti jednake uvjete školovanja. Stručna služba škole primjećuje da je nedovoljno edukativnih predavanja (o vrstama teškoćama te načinu rada s istima u srednjim školama) za strukovne učitelje i nastavnike na razini županijskih ili međuzupanijskih stručnih vijeća za njihov predmet.*

S druge strane, škole primjećuju pozitivne promjene kod učenika koji su uključeni u program produženog stručnog postupka, kod učenika s TUR-om koji su uključeni u izvannastavne aktivnosti (školska zadruga, Vijeća učenika, edukativna predavanja i sl.) i kod učenika koji rade s pomoćnicima u nastavi.

Zaključak i preporuka za sustav odgoja i obrazovanja:

- zakonodavstvo iz područja predškolskog odgoja treba uskladiti s modelom inkluzivnog odgoja i obrazovanja
- raditi na podizanju obuhvata djece predškolskog uzrasta predškolskim programima
- utvrditi stanje na području primjene odredbi DPS-a za predškolski odgoj u dijelu koji se odnosi na potreban broj odgojitelja i stručnih suradnika
- donijeti pravilnik o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima
- utvrditi stanje na području primjene odredbi DPS-a za osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje u

dijelu koji se odnosi na broj potrebnih stručnih suradnika rehabilitacijskog profila

- DPS-om osigurati veličina razrednog odjela i broj učenika s teškoćama u razrednom odjelu bude element podrške inkluzivnom obrazovanju

- urediti sustav edukacije nastavnika za inkluzivno obrazovanje

- strukturirati suradnju između osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova za učenike s teškoćama u razvoju

- utvrditi i osigurati elemente pristupačnosti u obrazovnim ustanovama.

VISOKOŠKOLSKO OBRAZOVANJE - Kao i prethodnih godina najveći broj obraćanja pravobraniteljici za osobe s invaliditetom odnosio se na reguliranje studentskog statusa kao što su gubitak prava studiranja na određenom fakultetu nakon nemogućnosti polaganja ispita. Ovo izvještajno razdoblje obilježile su teškoće u ostvarivanju prava na stipendiju s osnove invaliditeta, a budući studenti s invaliditetom također su imali teškoće zbog problema u funkcioniranju tijela za vještačenje. S pojedinih fakulteta i sveučilišta obraćali su nam se za savjete i smjernice uslijed nepostojanja zakonske regulative za uključivanje studenata s invaliditetom i osiguravanje potrebne podrške. Nameće se zaključak da je podzastupljenost studenata s invaliditetom u ukupnoj studentskoj populaciji rezultat sustavnih propusta i neosiguravanja odgovarajuće podrške od trenutka rođenja djeteta s teškoćama u razvoju, a posebice je loša kvaliteta sustava srednjoškolskog obrazovanja kao i nepristupačnost škola. *Od 2 119 osnovnoškolskih objekata, samo 7% objekata je u potpunosti prilagođeno, a 26% objekata je djelomično prilagođeno.*

Pravobraniteljica je sudjelovala u projektu Udruge za promicanje kvalitetnog obrazovanja mladih Zamisli „Podrška studentima s invaliditetom“ koji je financiran sredstvima programa Europske unije Erasmus+. Jedan od zaključaka provedenih rasprava između mladih s invaliditetom i donositelja odluka bio je da također da uključivanje studenata s invaliditetom treba zakonski regulirati od ispita, ocjenjivanja, prilagodbe sadržaja i drugog.

Zaključci i preporuke- *Potrebno je jasno regulirati studentska prava osoba s invaliditetom i propisati minimalne standarda podrške i prilagodbe koja im sve visokoškolske ustanove moraju pružiti na nacionalnoj razini. Potrebno je unaprijediti vođenje statističkih podataka o studentima s invaliditetom kako bi mogli planirati intervencije za sprječavanje njihove evidentne podzastupljenost. Potrebno je definirati razumnu prilagodbe i oblike potpore i za učenike s teškoćama u zakonodavstvu te propisati obvezu osiguravanja razumne prilagodbe za studente s invaliditetom u Zakonu o visokom obrazovanju.*

3.13. OSPOSOBLJAVANJE I REHABILITACIJA

Model profesionalne rehabilitacije sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i provedbenim propisima u primjeni je nešto više od godine dana. Usluge profesionalne rehabilitacije u RH izvode centri za profesionalnu rehabilitaciju (dalje u tekstu: CPR) samostalno ili u suradnji sa srednjoškolskom ustanovom ili drugom pravnom osobom koje zajednički osnivaju Republika Hrvatska i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave. Od četiri osnovana centra, tri su otpočela s radom (Zagreb i Rijeka krajem 2015., a Osijek u 2016. godini), a centar u Splitu još nije počeo s radom. CPR Zagreb i Rijeka vrše rehabilitacijske procjene za područje Dalmacije, a u 2016. godini zaprimili su ukupno 616 zahtjeva za profesionalnu rehabilitaciju od kojih je do kraja godine završeno 354. Prosječno vrijeme trajanja postupkaje između 2 tjedna i 4 mjeseca (ovisno o vrsti usluge i složenosti slučaja). Jedna od osnovnih teškoća s kojima su se centri za profesionalnu rehabilitaciju susretali u 2016. bio je problem njihovog financiranja. Sadašnji model financiranja nije održiv, jer Standardi i i Cjenik usluga profesionalne rehabilitacije ne predviđaju troškove putovanja u svrhu obveznihobolaska poslodavaca (ponekad je potreban i višednevni uvid u način izvođenja radnih aktivnosti kod poslodavca)što je značajan trošak osobito ako se radi o poslodavcima u udaljenijim područjima.Svi centri nemaju jednaku podršku i financijsku potporu svojih osnivača što uzrokuje neujednačenost, nesigurnost i nestabilnost u radu centara.U narednom razdoblju nužno je da RH, ali i JLR(P)S kao suosnivači osnovanih centara za profesionalnu rehabilitaciju na ujednačen način financijski podupiru rad centara sukladno planiranom poslovanju.Unatoč tome što smo osnivanjem centara za profesionalnu rehabilitaciju dobili važnu institucijsku kariku koja je sustav profesionalne rehabilitacije približila praksi razvijenijih europskih zemalja, jednogodišnje iskustvo provedbe usluga profesionalne rehabilitacije ukazalo je na neke teškoće. Uvođenjem novog sustava profesionalne rehabilitacije

sukladno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom nije istovremeno došlo do usklađivanja ostalih zakona u sustavima prirodno oslonjenima na ovo područje poput HZMO-a, HZZ-a, CZSS, što koči kvalitetnu implementaciju sustava profesionalne rehabilitacije. *Potpuna implementacija modela profesionalne rehabilitacije spriječit će prerane i neosnovane odlaske u mirovinu te omogućiti osobama s invaliditetom dugotrajni ostanak na tržištu rada i inkluziju.*

3.14. ZAPOŠLJAVANJE I RAD

Tijekom 2016. godine pravobraniteljica je zaprimila 211 podnesaka građana u području zapošljavanja i rada. Upiti i pritužbe građana su se odnosili na savjetovanje o pravima pri zapošljavanju i na radnom mjestu osobe s invaliditetom i upoznavanje s relevantnim propisima, utvrđivanje invaliditeta u odnosu na rad, uskratu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, uskratu razumne prilagodbe pri zapošljavanju i na radnom mjestu te diskriminaciju pri zapošljavanju i na radnom mjestu.

Zaposleno je **2.853** osoba što je unatoč postotnom povećanju još uvijek malo s obzirom na više od 250 000 osoba s invaliditetom u radno aktivnoj dobi od kojih posao aktivno traži samo njih 7.204 koliko ih je evidentirano na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje. U mjere aktivne politike zapošljavanja u 2016. godini uključeno je ukupno 1.480 osoba s invaliditetom. Pravobraniteljica smatra da je te mjere potrebno pojednostavniti i učiniti transparentnijima.

Iz evidencije Hrvatskog zavoda za zapošljavanje je tijekom 2016. godine **odjavljeno ukupno 4.413 osoba s invaliditetom**, što je za 11.78% više nego 2015. godine. Najviše osoba s invaliditetom odjavljeno je zbog zapošljavanja na temelju radnog odnosa.

Kada se govori o zapošljavanju na otvorenom tržištu rada, ova se tema prema pritužbama stranaka kroz 2016. godinu može promatrati s više ključnih točaka. Velik dio pritužbi odnosi se na sam pristup tržištu rada odnosno na provođenje postupaka zapošljavanja odnosno natječaja. Pritužbe su raznovrsne, a odnose se uglavnom na nepristupačnost prostora u kojima se održavaju testiranja, uskratu prava prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima, nepoznavanje propisa o zapošljavanju osoba s invaliditetom od strane poslodavca, ali i nadležnih službi koje kontroliraju zakonitost provedbe postupaka zapošljavanja te diskriminaciju. Svijest o važnosti razumne prilagodbe na radnom mjestu kao obveze među poslodavcima još uvijek nedovoljno razvijena te se to načelo još uvijek u praksi rijetko primjenjuje. Stoga je pravobraniteljica za osobe provela niz edukacija poslodavaca koji djeluju na otvorenom tržištu rada s ciljem podizanja razine svijesti o potrebi zapošljavanja osoba s invaliditetom uz osiguranje razumne prilagodbe i informiranje o sustavu podrške odnosno mjerama kojima se potiče zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Prema podacima Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom u 2016. godini vidljivo je da se obveza kvotnog zapošljavanja još uvijek u većoj mjeri ispunjava plaćanjem novčane naknade, a ne zapošljavanjem osoba s invaliditetom. Na ime novčane naknade za nezapošljavanje osoba s invaliditetom u 2016. godini poslodavci koji su obveznici kvotnog zapošljavanja uplatili su ukupno 188.691.057,81 kn te se ta sredstva sukladno propisima koriste za poticanje zapošljivosti osoba s invaliditetom.

Kada se uzmu u obzir zakonom predviđene zamjenske kvote i broj poslodavaca koji su najavili korištenje zamjenskih kvoti u 2016. godini (175 obveznika), razvidno je da su one korištene u malom broju. Jedna od velikih vrijednosti sustava zamjenskih kvoti leži upravo u širokoj lepezi istih, pa stoga i činjenici da poslodavci mogu pronaći način ispunjavanja ove obveze na način koji im najviše odgovara s obzirom na njihovu djelatnost i financijske mogućnosti. Ukoliko ih poslodavci primjenjuju njihov utjecaj seže i puno dalje točnije u područje obrazovanja. Korištenjem određenih zamjenskih kvoti omogućava se studentima s invaliditetom i učenicima s teškoćama u razvoju stjecanja prijeko potrebnih znanja i vještina za uspješan ulazak na tržište rada. Kada se zna da su osobe s invaliditetom, pa tako i studenti s invaliditetom i učenici s teškoćama u razvoju, često osobe slabijeg imovnog stanja, korist odnosno utjecaj koju jedna takva odluka poslodavca na život mlade osobe može imati je nemjerljiv. Iz podataka proizlazi da je nužno i dalje promovirati i upoznavati poslodavce s mogućnošću korištenja zamjenskih kvoti, ali i o faktoru društvene koristi koja se postiže njihovim korištenjem. Potrebno je zakonski urediti institut radnog asistenta te izmijeniti Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanje osoba s invaliditetom i druge provedbene propise.

3.15. PRISTUPAČNOST I MOBILNOST

Tijekom 2016. godine zaprimili smo **127** pritužbi od čega je **93** zaprimljeno pisanim putem, a odnosile su se na povrede prava vezano uz dostupnost javnih usluga koje se provode u nepristupačnim građevinama javne i poslovne namjene poput HZMO, HZZO i CZSS. Na temelju provedenog anketnog ispitivanja podaci su poražavajući. Od 114 prostora HZMO-a ni jedan nije u potpunosti pristupačan, 54 ih je djelomično pristupačno, a 60 u potpunosti nepristupačno; od 132 prostora HZZO-a devet su u potpunosti pristupačna, 81 ih je djelomično pristupačno, a 42 u potpunosti nepristupačno te od 110 prostora CZSS osam ih je u potpunosti pristupačno, 71 ih je djelomično pristupačno, a 31 u potpunosti nepristupačno. Pritužbe kao i zamolbe za savjetovanje odnosile su se i na ostvarivanje prava na znak pristupačnosti, ukazivanje na nepropisno parkiranje i zlouporabe te dostupnost usluga u cestovnom i željezničkom prijevozu. Pristupačno stanovanje je također bilo predmet rada s obzirom na neriješena pitanja oko pristupačnosti stambenih zgrada. U 2016. godini radilo se na **Nacrtu Nacionalne strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom 2016. -2020.** Tijekom rasprava pravobraniteljica je uputila u ovom području prijedloge za izmjenu i dopunu, međutim većina u Nacrtu nije prihvaćena. Primijećeno je da za predložene aktivnosti nisu predviđena dodatna sredstva, već sredstva u proračunu iz redovnih djelatnosti.

S obzirom da se RH deklarira turističkom zemljom, da bi se spriječila diskriminacija osoba s invaliditetom, takav cilj moguće je postići jedino suradnjom svih: javnog i privatnog sektora, osoba s invaliditetom, udruga kao i svih koji djeluju u tom području. Zemlja koja promišlja na sveobuhvatnost turističke ponude trebala bi prepoznati osobe s invaliditetom kao potrošače, a time i turiste, a onda i potencijalno moguću zaradu.

Osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć ortopedskih pomagala i osobama smanjene pokretljivosti vozilo je pomagalo koje im ne služi samo za prijevoz od jednog do drugog odredišta već im omogućava uključivanje u život. Nekima je to sredstvo za rad, mnoge osobe se bave različitim sportovima, dok je drugima to jedina mogućnost kretanja i izlaska iz kuće. Sukladno navedenom predložili smo izmjene Pravilnika o posebnom porezu na motorna vozila.

Porezna reforma-Pravobraniteljica je uputila prijedloge izmjena Zakona o PDV-u i Zakona o porezu na dohodak. Prijedlozi su djelomično usvojeni.

3.16. NEOVISNO ŽIVLJENJE I ŽIVOT U ZAJEDNICI

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom zaprimila je tijekom 2016.g. pritužbe koje ukazuju na problem s kojim se suočavaju osobe kojima je potrebna najviša razina potrebne podrške kako bi živjele u vlastitom domu. Zbog nedostatka drugih mogućnosti primorani su na dugotrajni smještaj u instituciju, što je protivno njihovoj želji, dovodi do izolacije i segregacije iz zajednice. Ovakvi se slučajevi prema saznanju pravobraniteljice uobičajeno putem centara za socijalnu skrb rješavaju smještavanjem osobe u dom za starije i nemoćne osobe, s obzirom da jedino u takvim institucijama mogu dobiti potrebnu zdravstvenu skrb.

U nekoliko pritužbi naglašen je strah da će nadležni centar za socijalnu skrb, kada preuzme skrb o štíćeniku čiji je roditelj preminuo odmah i bez razmatranja bilo kakvih drugih mogućnosti, osigurati dugotrajni smještaj u instituciju. Nakon provedenih ispitnih postupaka u više takvih slučajeva uočavamo da su se centri za socijalnu skrb udaljili od imperativa zaštite, te u nekoj mjeri podržavaju prvenstveno pravo osobe da živi u vlastitom domu, ukoliko je to u njezinom interesu. Međutim, za takvu odluku centar za socijalnu skrb treba imati odgovarajuće resurse odnosno pružatelja usluge organiziranog stanovanja u zajednici ili centra za usluge u zajednici. Ukoliko takvih pružatelja nema, centar za socijalnu skrb odlučuje se za smještaj u instituciju.

Potrebna podrška životu u vlastitom stanu za sada se može osigurati korištenjem prava na usluge predviđene Zakonom o socijalnoj skrbi³ ili putem projekata udruga. Pokušaji kombiniranja različitih usluga iz različitih sustava korištenjem resursa ustanova socijalne skrbi, udruga i lokalne zajednice i najuže životne sredine, prema našim saznanjima rijetko su prihvatljiv izbor za centre za socijalnu skrb

³ Zakon o socijalnoj skrbi („Narodne novine“, br. 157/13, [152/14](#), [99/15](#), [52/16](#))

jerse centri teško mogu nositi s percepcijom njihove potpune odgovornosti za dobrobit korisnika. Različite usluge iz različitih sustava često se teško usklađuju sa stvarnim potrebama korisnika, a poseban je problem što niti jedan centar za pomoć u kući ne radi u poslijepodnevnim satima i vikendom niti se tada pruža ni jedna usluga iz sustava socijalne skrbi!

Iako svjesni iznimno teške gospodarsko socijalne situacije u Republici Hrvatskoj, treba naglasiti da je odgovornost države i njezinih institucija poduzimati konkretne mjere za poboljšanje položaja osoba s invaliditetom, što su i obveze preuzete međunarodnim kao i nacionalnim dokumentima.

S obzirom da je u odnosu prema osobama s invaliditetom desetljećima razvijan sustav institucionalne skrbi, za očekivati je da će u restrukturiranju ovog sustava biti teškoća. Prateći proces deinstitucionalizacije proteklih nekoliko godina uočavamo da je najveća prepreka da se ovaj proces odvija očekivanom dinamikom nedostatak potrebnih usluga u zajednici. Stoga je potrebno i na državnoj i na lokalnoj razini vlasti razviti sustavne pretpostavke za razvoj usluga u zajednici i njihovu dostupnost svakom pojedincu u potrebi, na način i u mjeri koji će osigurati pravo na neovisno življenje.

*Zaključak i preporuka: U podupiranju procesa deinstitucionalizacije potrebno je osigurati dodatna proračunska sredstva budući da će se uz postojeće institucije, uz nužnost njihove transformacije, morati paralelno razvijati sustav izvaninstitucionalne skrbi na lokalnoj razini, sukladno potrebama i konkretnim programima. Racionalan i održiv sustav skrbi o osobama s invaliditetom, uključuje i osiguravanje odgovarajućih materijalnih naknada, kao što su doplatak za pomoć i njegu i osobna invalidnina koje ne smiju imati karakter socijalnih naknada, odnosno koje se u svojoj suštini ne bi smjele temeljiti na prihodima osobe s invaliditetom, nego ovisiti isključivo o stupnju potrebne podrške.. Nadležnom Ministarstvu **preporučili smo** da se u proračunu za iduću godinu neizostavno osiguraju potrebna sredstva za uspostavu racionalnog i dugoročno održivog sustava skrbi o osobama s invaliditetom.*

USLUGE OSOBNOG ASISTENTA- Pravobraniteljica i dalje zaprima pritužbe osoba koje nisu mogle ostvariti uslugu asistenta ili je ne ostvaruju u obimu koji bi bio dostatan za podršku osobama s najvećom razinom potrebne podrške. Osobni asistent i dalje se financira projektno, što povremeno stvara niz poteškoća, kako u provedbi projekta (zastoji u financiranju asistenata), a osobe s invaliditetom nemaju kontinuiranu i sigurnu uslugu.

Zaključak: Punih 8 godina predlažemo da se usluga osobnog asistenta zakonski uredi kao jedno od osnovnih prava kojim se omogućuje neovisno življenje osoba s invaliditetom. Upravo zbog brojnih nedostataka projektnog financiranja ove usluge koje svake godine iznova izaziva nesigurnost i strepnju osoba s invaliditetom od gubitka pomoći asistenta, a kod udruga – nositelja projekta stvara niz financijskih i pravnih problema.

Zakonsko uređenje ove usluge je preduvjet neovisnog življenja osoba s invaliditetom i direktna prevencija institucionalizacije i izolacije. Unatoč činjenici da se broj i krug korisnika ove usluge s godinama povećavao, projektni način ostvarivanja ove usluge veliki broj osoba s invaliditetom ostavlja bez mogućnosti dobivanja neophodne podrške.

OBILASCI OBITELJSKIH DOMOVA - Koncept smještaja u obiteljski dom po svojoj prirodi predstavlja suprotnost načelu prava na izbor i sudjelovanje korisnika, usmjeren je prvenstveno na zaštitu osobe, za koju se pretpostavlja da niti nema kapaciteta za odlučivanje niti o najosnovnijim potrebama.

Preporuka UN-ovog Odbora za prava osoba s invaliditetom je da se u proces deinstitucionalizacije uključe sve ustanove za sve osobe s invaliditetom, kao i udomiteljske obitelji za odrasle osobe s invaliditetom.

Radi uvida u način ostvarivanja brige o osobama s invaliditetom koje su smještene u navedene domove i poštivanja njihovih prava, savjetnice pravobraniteljice tijekom 2016.g. godine izvršile su obilazak 4 obiteljska doma.

Na osnovu dobivenog uvida nadležnom Ministarstvu dostavljene su pojedinačne preporuke i izvješća o obilascima navedena 4 obiteljska doma i opća preporuka za poboljšanje uvjeta smještaja, ali i preispitivanje ovog oblika smještaja i uključivanje u planove transformacije i deinstitucionalizacije ovih ustanova, s preporukom da:

1. osigura kvalitetnije uvjete u obiteljskom domu, sukladno gore navedenim preporukama,

2. uključi obiteljske domove u proces transformacije i deinstitucionalizacije za odrasle korisnike s intelektualnim i psihosocijalnim oštećenjima.

USTANOVE SOCIJALNE SKRBI - Uredu su se i tijekom prošle godine obraćali roditelji čija su djeca korisnici nekih programa domova socijalne skrbi. U tim se pritužbama odražavaju i problemi s kojima se suočavaju domovi socijalne skrbi i prepreke za uspostavu kvalitetnijeg sustava skrbi za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom. Pritužbe se odnose na neriješeno pitanje prijevoza, nedovoljan broj stručnih djelatnika, nedostatak edukacija za rad sa specifičnim kategorijama korisnika (autizam), te sadržaj pojedinih usluga definiranih Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga („Narodne novine“, br. 40/14).

UDOMITELJSTVO- S namjerom da se ovaj oblik skrbi detaljnije istraži u svjetlu poštivanja ljudskih prava odraslih osoba s intelektualnim i mentalnim oštećenjima pravobraniteljica za osobe s invaliditetom u suradnji sa Studijem socijalnog rada provela je istraživanje kvalitete udomiteljstva naziva „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“.

Istraživanjem je ispitano poštivanje ljudskih prava smještenih osoba iz perspektive stručnjaka sustava podrške, korisnika i udomitelja. Rezultati pilot - projekta ukazuju na nepoštivanje prava osoba s invaliditetom smještenim u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima.

U istraživanju se zaključuje da je potrebno promovirati zaštitu ljudskih prava korisnika udomiteljstva i obiteljskih domova, razvijati suvremenije oblike organiziranog stanovanja ili stanovanja uz podršku.

Naglašeno je da formalno definiranje ovih oblika smještaja izvan vlastite obitelji kao izvaninstitucijske, ne znači da je postignut pomak s institucionalne prakse skrbi o osobama s invaliditetom.“

(Izvor: odlomak iz publikacije „Poštivanje prava osoba s invaliditetom smještenih u udomiteljskim obiteljima i obiteljskim domovima“, autori, M. Buljevac, M. M. Babić, Z. Leutar, izdavač POSI)

Preporuke za područje neovisno življenje i život u zajednici:

Širiti sustav usluga u zajednici za podršku neovisnom življenju osoba s invaliditetom u vlastitom domu i obitelji; Zakonski sustavno regulirati uslugu osobnog asistenta, osigurati institucionalni okvir za ostvarivanje ove usluge; Potrebno je nastaviti s procesom deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi. Stalnu skrb o osobama s invaliditetom treba osigurati kroz organizirano stanovanje i podršku u zajednici.

Sukladno preporukama Odbora UN-a za praćenje provedbe Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, u proces deinstitucionalizacije uključiti i obiteljske domove i udomiteljske obitelji.

3.17. PRIMJERENI ŽIVOTNI STANDARD I SOCIJALNA ZAŠTITA

3.17.1. SOCIJALNA SKRIB

Najčešće područje obraćanja pravobraniteljici za osobe s invaliditetom u 2016. godini bilo je područje socijalne skrbi. Veliki broj upita odnosio se na traženje informacija o tome koje materijalne naknade bi mogli ostvariti s osnove invaliditeta. Kako se postojanje uvjeta za ostvarivanje prava utvrđuje u upravnom postupku, stranke su savjetovane da se obrate nadležnim centrima za socijalnu skrb. Česte pritužbe koje su stranke iznosile su neujednačenost kriterija za priznavanje nekih prava koje proizlaze iz različitih utvrđenja težine invaliditeta prilikom vještačenja. Problemima u sustavu vještačenja posvećeno je posebno poglavlje ovog izvješća.

Pravobraniteljica je nastavila ukazivati na nužnost izmjena sustava socijalne skrbi vezano ponajprije uz zakonski opis pojedinih prava, naročito osobne invalidnine i statusa njegovatelja. Pravobraniteljica ustraje na prijedlogu da pravo na ostvarivanje **osobne invalidnine** ne bude vezano uz imovinski, a naročito ne uz dohodovni cenzus, s obrazloženjem kako je osobna invalidnina pravo čija namjena nije podmirivanje osnovnih životnih potreba, već uključivanje u život zajednice, što je i njezina zakonska definicija. Prema trenutno važećim propisima, osoba koja od rada ostvari prihod veći od iznosa osobne invalidnine (1.250,00) ne može ostvariti tu invalidninu, dok istovremeno umirovljenik s mirovinom do oko 2.300,00 kuna može istovremeno ostvarivati i mirovinu i invalidninu. Ovime se odvrća osobe s invaliditetom od rada i zapošljavanja, što je u suprotnosti sa obveznom i opredjeljenjem države za uključivanje i poticanje osoba s invaliditetom u sustav rada (poticaji, kvote). Osobnu invalidninu potrebno je priznati i osobama s teškim osjetilnim oštećenjima s obzirom na to da su one, sukladno sadašnjim odredbama u nepovoljnijem položaju od osoba s drugim vrstama oštećenja. S obzirom na

samu narav osobne invalidnine ona se ne bi smjela ukidati osobama kojima je priznato pravo na stalni smještaj u ustanovi jer im tamo nisu zadovoljene potrebe za uključivanjem u život zajednice. U ovim slučajevima osobe uglavnom raspolažu samo sa džeparcem u iznosu od 100,00 kuna mjesečno što im nije dovoljno za podmirenje niti minimuma njihovih potreba. Stoga je nadležnom ministarstvu predloženo povećati ovaj iznos.

Nejednakost između osoba s invaliditetom u odnosu na vrstu oštećenja prisutna je i kod uvjeta za ostvarivanje prava na **status njegovatelja**, na što pravobraniteljica upozorava već niz godina te smo mišljenje kako je korištenje statusa njegovatelja potrebno odobriti za dijete/odraslu osobu s invaliditetom koje ima teški invaliditet zbog kojeg je u potpunosti ovisno o pomoći, njezi i brizi druge osobe, neovisno o kojoj vrsti oštećenja se radi. Sadašnjom zakonskom odredbom u nepovoljniji položaj dovedene su osobe s drugim vrstama oštećenja u odnosu na one s tjelesnim invaliditetom, jer je za ostvarivanje prava na status njegovatelja nužno da osoba, ukoliko se ne radi o teškom tjelesnom invaliditetu, ima više vrsta teških oštećenja. Pravo na status roditelja njegovatelja potrebno je odobriti i ako je dijete uključeno u poludnevni boravak, u trajanju do 6 sati dnevno. Zalažemo se i za izmjenu zakona s ciljem da se korištenje prava na status njegovatelja za osobe s invaliditetom omogući i drugim članovima obitelji, odnosno bilo kojoj osobi po izboru same osobe s invaliditetom, odnosno da se uvede tzv. „pomoćnik osobi s invaliditetom u obitelji“. Na zajedničkim sastancima nadležno ministarstvo iskazalo je spremnost da se započne s radom na predloženim izmjenama zakona.

3.17.2. JEDINSTVENO TIJELO VJEŠTAČENJA

Najčešći prigovori upućeni pravobraniteljici u 2016. g. odnose se na dugotrajnost postupka vještačenja, način vještačenja, izostanak dodatnih vještina i znanja vještaka ne samo o pojedinim oštećenjima ili rijetkim bolestima, nego **prvenstveno utjecaju istih na funkcioniranje osobe u različitim životnim aktivnostima** i područjima, izostanak ciljanog i strukturiranog pregleda, a posebice na neujednačenost kriterija u procjeni sličnih ili istih oštećenja/stanja. Navedeno je rezultiralo nezadovoljstvom brojnih osoba zbog gubitaka ranije stečenih prava ili umanjivanjem postojećih prava te izazvalo javne prosvjede roditelje djece s teškoćama. Prema pritužbama očigledno je da vještačenja nisu ispunila očekivanja osoba s invaliditetom i roditelja djece s teškoćama u razvoju. 2015. godina bila je godina transformacije u novi sustav vještačenja kada se Jedinствeno tijelo vještačenja (dalje: JTV) suočilo s nezavršenih oko 9000 predmeta preuzetih od prethodnih tijela vještačenja. U 2016. broj nezavršenih i neriješenih predmeta vještačenja višestruko je narastao. Prema podacima dobivenima od ZOSI u svibnju 2016. došlo je do smjene čelnništva te se navodi da je novo ravnateljstvo zateklo ukupno **48.885** neriješenih predmeta. Broj zaprimljenih, a neriješenih vještačenja na dan 31. 12. 2016. bio je **40.835** predmeta. Najveći broj otpada na sustav mirovinskog osiguranja (25 014) te na sustav socijalne skrbi (14 572). Najspornije pitanje važećeg vještačenja je svakako praksa da se jedna osoba poziva na preglede u svrhu vještačenja onoliko puta koliko prava zahtijeva u pojedinim sustavima, što generira opravdano nezadovoljstvo osoba s invaliditetom, roditelja i udruga, budući da je namjera da se izbjegnu višekratna vještačenja bila razlog uspostave JTV-a. Obećanje „jedan nalaz i mišljenje za različita prava u različitim sustavima“ nije do sada ostvareno, niti ga je moguće ostvariti bez izmjena Uredbe. Budući da se vještačenjem utvrđuje stupanj i intenzitet oštećenja zdravlja te funkcionalna sposobnost, neizostavno je u postupcima vještačenja osigurati specijaliziranost, ali i **multidisciplinarnost**.

Ako postupci vještačenja traju po godinu i više dana, ozbiljno se krše prava osobe narješavanje po zahtjevima za priznavanje prava u razumnom roku što je nedopustivo. Broj i karakter pritužbi na JTV ukazuju na važnost ovog segmenta za osobe s invaliditetom i obitelji djece s teškoćama u razvoju te se nameće potreba za žurnim unaprjeđenjem sustava vještačenja, podizanjem stručnih kompetencija vještaka, otklanjanjem organizacijskih teškoća, te osiguravanjem potrebnih tehničkih i prostornih uvjeta.

3.17.3. MIROVINSKO OSIGURANJE

U području mirovinskog osiguranja imali smo 147 obraćanja građana, što se odnosilo na dugotrajnost u postupku donošenja rješenja od strane HZMO-a, što je najčešće posljedica dugotrajnosti postupka

vještačenja, zatim izračun same mirovine, nepriznavanje prava na invalidsku mirovinu, nepriznavanje postotka tjelesnog oštećenja, obiteljsku mirovinu, beneficirani radni staž, kao i na doplatak za djecu. Po podnescima iz prethodnih godina i iz 2016. godine postupali smo 290 puta davanjem savjeta, preporukama, upozorenjima, traženjem nadzora, izvješća i dr.

Siromaštvo korisnika invalidskih mirovina se iz godine u godinu sve više povećava (kao i ostalih mirovina obračunatih po Zakonu o mirovinskom osiguranju – dalje u tekstu ZOMO), te je dosegla donju razinu socijalne sigurnosti o čemu govore i sljedeći statistički podaci HZMO-a prema kojima je u mjesecu prosincu 2016. godine evidentirano **zbog opće nesposobnosti za rad**, odnosno potpunog gubitka radne sposobnosti **53.431** osoba koji su primali prosječnu mirovinu u iznosu od **2.096,56kn**, invalidsku mirovinu zbog **profesionalne nesposobnosti za rad**, odnosno djelomičnog gubitka radne sposobnosti primalo je **70.742** korisnika u prosječnom iznosu od **1.740,53 kn**, istih ovakvih invalidskih mirovina ali u sustavu rada bilo je **5.439** korisnika sa prosječnom invalidskom mirovinom u iznosu od **1.098,79 kn**. Na dan 31.12.2016. broj korisnika **starosnih mirovina** koji su pravo na mirovinu ostvarili prema ZOMO-u bilo je **782 894**, uz prosječnu mirovinu od **2.432,14 kuna**.

Udio ukupne prosječne mirovine isplaćene po ZOMO u prosječnoj mjesečnoj isplaćenoj neto plaći RH na dan **31.12.2016.** iznosio je **38,63%**, (izvor: Državni zavod za statistiku), uz konstataciju kako se ovaj postotak kroz godine konstanto smanjuje.

Pravo na profesionalnu rehabilitaciju se u području mirovinskog osiguranja praktično ne koristi zbog nemogućnosti zapošljavanja nakon prekvalifikacije, sa kojom se gubi status invalidne osobe, a time i najniža socijalna sigurnost koju daje invalidska mirovina.

U 2016. godini zaprimili smo pritužbe od osoba s oštećenjem sluha na neujednačenost postupanja pojedinih područnih službi HZMO-a. Neki područni uredi utvrđuju 100% tjelesno oštećenje, prema novoj Listi oštećenja, odnosno po novoj Uredbi o metodologijama vještačenja („Narodne novine“, br. 153/14 i 108/15), osobama koje imaju gubitak sluha veći od 93 % po Fowleru s komunikacijskim teškoćama; dok druge područne službe HZMO-a, u svojim rješenjima navode da nije nastupilo pogoršanje zdravstvenog stanja te odbijaju zahtjev gluhe osobe te utvrđuju i dalje postojanje 70% tjelesnog oštećenja, premda i kod jednih i kod drugih osoba radi se o gluhoći od rođenja.

Na nedopustivost ovakvog stanja ukazivali smo i HZMO-u, Središnjoj službi u Zagrebu koja ne samo da nije uvažila našu preporuku nego su u dostavljenom nam odgovoru opravdali takvo (po našem mišljenju protupravno) postupanje s jedne strane svojom nenadležnošću, a s druge strane čl. 175. st. 2. ZOMO-a. Čak štoviše, uputili su svim područnim uredima HZMO-a i Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu ZOSI) protuzakonitu Uputu pod naslovom „Postupanje pri donošenju rješenja o priznanju prava i ponovnom utvrđivanju postotka tjelesnog oštećenja“ od 31. svibnja 2016. Ovakvo postupanje prijavili smo Ministarstvu rada i mirovinskoga sustava (MRMS), koje nije utvrdilo nezakonitost Napatka HZMO-a, već je navelo da bi te osobe, ukoliko ne traže novčanu naknadu za postotak tjelesnog oštećenja morali svoj zahtjev upućivati onom tijelu koje donosi rješenje o ostvarivanju pojedinog prava. Međutim, ta tijela kojima se podnosi zahtjev, traže od stranke da priloži gotovo rješenje o postotku tjelesnog oštećenja a ne samo nalaz i mišljenje jer je to tako navedeno u posebnim zakonima kojima su propisana određena prava i povlastice za osobe s invaliditetom. Stoga bi svi ti posebni zakoni morali biti usklađeni sa odredbama Zakona o jedinstvenom tijelu vještačenja, kao i odredbama Uredbe o metodologijama vještačenja; u protivnom je moralo biti određeno javno-pravno tijelo koje bi vještačilo postotak tjelesnog oštećenja za potrebe drugih sustava, što do sada nije učinjeno.

Još jedan protupravni napatuk HZMO-a tiče se onemogućavanja strankama uvida i kopiranje Nalaza i mišljenja vještaka na kojima se zasniva rješenje, na čiju nezakonitost smo također ukazali HZMO-u.

Smatramo da je navedena uputa („Razgledavanje spisa-članak 84. Zakona o općem upravnom postupku“) dijelom nezakonita zbog razloga što u njoj stoji da stranka o čijem se pravu rješava u predmetu **nema pravo razgledavanja, ni umnožavanja „Nalaza i mišljenja“** ovlaštenog vještaka, kao ni „Nalaza i mišljenja“ vještaka revizora. Čak, i kad bi sadržaj nalaza i mišljenja bio u cijelosti citiran u obrazloženju rješenja, smatramo da stranke imaju pravo na primjerak nalaza i mišljenja na uvid jer u protivnom **se krše odredbe članka 30. i 52. Zakona o općem upravnom postupku (dalje ZUP-a), kojima se stranci jamči pravo sudjelovanja u postupku, koje uključuje i pravo na izjašnjavanje o svim**

činjenicama i dokazima u predmetu. Napominjemo da je Upravni sud Republike Hrvatske rješavajući po pritužbama stranaka, rješenja HZMO poništio kao nezakonita upravo iz gore navedenih razloga. Osnovni problemi kod ostvarivanja invalidske mirovine tiču se valjane medicinske dokumentacije. Postupak u svrhu ostvarivanja određenih prava iz mirovinskog najčešće se pokreće na zahtjev same osobe. Premda u čl. 6. st. 2. Uredbe se navodi da nadležna ustrojstvena jedinica HZMO-a, u kojoj je pokrenut postupak upućuje tu osobu izabranom doktoru medicine, koji je dužan prikupiti cjelokupnu medicinsku dokumentaciju koja je potrebna za vještačenje, dešava se da nadležne područne službe HZMO-a to ne čine u svim slučajevima. Ukoliko i upute osobu izabranom doktoru opće prakse, isti nisu dovoljno upoznati sa člancima uredbe koji propisuju kakva medicinska dokumentacija treba biti. Redovite su pritužbe osoba koje same pokreću postupak i dostavljaju medicinsku dokumentaciju, da su odbijene u svom zahtjevu za invalidsku mirovinu, zbog napomene vještaka da liječenje nije završeno. U slučajevima kada se radi o trajnim i teškim stanjima bez mogućnosti poboljšanja, te činjenice moraju biti navedene u medicinskoj dokumentaciji sukladno člancima 7. do 13. navedene Uredbe. Međutim, dešava se da to nije tako.

Uvidom brojnu medicinsku dokumentaciju primjećujemo da nalazi bilo liječnika primarne zdravstvene zaštite bilo liječnika specijalista uz dijagnozu sadrže tek šturi opis stanja, a bez detaljnog opisa utjecaja bolesti ili ozljede na funkcionalne sposobnosti osobe. S obzirom da ni izabrani liječnici primarne zdravstvene zaštite, kao ni svi specijalisti medicinske struke u raznim medicinskim ustanovama nisu upoznati s odredbama Uredbe potrebno ih je upoznatih navedenim člancima.

Od problema koji se odnose na vještačenje u području mirovinskog osiguranja najveći prigovor odnosi se na dugotrajnost samog postupka vještačenja koji se ogleda u dugom čekanju na pozivanje. Problem dugotrajnosti postupka dovodi do toga da se stranci priznaje invalidnost, a onda i pravo od datuma vještačenja te ukoliko je od dana podnošenja zahtjeva pa do vještačenja protekao duži period, a prosjek vještačenja u mirovinskom osiguranju je godinu dana, tada se stranka zakida za primanje invalidske mirovine za duži vremenski period. S obzirom na navedeno ZOSI-ju smo predlagali da se obrazac nalaza i mišljenja dopuni sa još jednom stavkom, i to:

- **datum nastanka (smanjenja radne sposobnosti, ili datum nastanka oštećenja i dr.),** a koji bi se odredio prema postojećoj medicinskoj dokumentaciji iz spisa, ukoliko se ta činjenica može na nedvojben način utvrditi. ZOSI nije prihvatio prijedlog već je uputio na mogućnost žalbe.

Glede samog postupka vještačenja prva i osnovna pritužba vještačenih osoba u postupcima iz mirovinskog osiguranja je da se u većini slučajeva pregledi u svrhu vještačenja obavljaju samo od strane jednog vještaka, a ne od strane vijeća vještaka. Takav je postupak protivan onome propisanom u Uredbi. Iz tablice o broju i kvalifikacionoj strukturi vještaka na dan 31.12.2016. vidljivo je da u pojedinim područnim uredima nedostaje dovoljan broj vještaka određene specijalnosti poput vještaka neurologa, fizijatarata, psihijatarata (primjerice psihijatar postoji samo u Središnjoj službi u Zagrebu, i u Područnoj službi u Splitu što je nedostatan obzirom na razmjerno visok broj osoba s mentalnim oštećenjima). Premda se vještaci prema navodima ZOSI oslanjaju u procjenama na medicinsku dokumentaciju, prema odredbi čl. 17 Uredbe, nalaz i mišljenje vijeće vještaka daje tek nakon neposrednog pregleda – podjednako važnog kao i dokumentacija.

HRVATSKI RATNI VOJNI INVALIDI, CIVILNI INVALIDI RATA I MIRONODOPSKI VOJNI INVALIDI - Najveće pritužbe u ovom području odnosile su se na nemogućnost ostvarivanja statusa Hrvatskog ratnog vojnog invalida (dalje u tekstu HRVI), osoba kojima su se naknadno pojavile razne bolesti i oštećenja zdravlja, a koje su posredno produkt proživljenog stresnog stanja i izloženosti ratnim zbivanjima. Pritužbe osoba koje već imaju status HRVI-ja odnosile su se na rješenja Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (dalje u tekstu HZMO-a) gdje se HRVI-ma od strane HZMO-a u rješenju o utvrđivanju postotka mirovine koji se obračunavao po posebnom propisu nije uzet i obračunat onaj postotak koji je osoba već ostvarila pravomoćnim rješenjem kojim joj je priznat status HRVI u određenom postotku (40%). U navedenim slučajevima HZMO je navedeni postotak priznao u manjem iznosu ili uopće nije priznat te je mirovina obračunata po općem propisu – Zakonu o mirovinskom osiguranju (ZOMO), umjesto dijelom prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji (dalje u tekstu ZOPHBDR), po kojem je mirovina dosta veća od one izračunate po ZOMO-u. U 2016. godini ponovno smo uputili prijedlog da se vrati uzeto pravo na opskrbninu najugroženijim

skupinama civilnih invalida rata kao i hrvatskim ratnim vojnim invalidima. Jedna pozitivna vijest za sve one HRVI koji su ostvarivali mirovinu manjim dijelom prema općem propisu, a većim dijelom prema ZOPHBDR nastupila je stupanjem na snagu treće novele Zakona o mirovinskom osiguranju od 1. siječnja 2017. godine. Navedenom novelom brisane su odredbe kojima se razdvajaju mirovine ostvarene prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju, mirovine HRVI-a (određivanje mirovina u dva dijela). Izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju („Narodne novine“, br. 120/16), mirovine ostvarene prema posebnim propisima glede njihova određivanja i usklađivanja s ekonomskim kretanjima, po službenoj dužnosti izjednačene su s mirovinama ostalih korisnika u sklopu mirovinskog osiguranja. Kod civilnih invalida rata pritužbe su se odnosile na nemogućnost ostvarivanja tog statusa za određeni krug osoba (aktiviranje ratnog materijala gdje osobe s invaliditetom same moraju dokazivati da je taj ratni materijal (bomba) došao sa ratišta, a ne da je kupljen od strane pripadnika Hrvatske vojske i dr.).

3.18. SUDJELOVANJE U POLITIČKOM I JAVNOM ŽIVOTU

Izbori za zastupnike/zastupnice u Hrvatski sabor 2016. - Povodom predizborne kampanje za parlamentarne izbore 2016. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom dao je priopćenje za javnost apelirajući na političke stranke da poštuju pravo osoba s invaliditetom da biraju i budu birani. Teškoće u ostvarivanju biračkog prava i dalje se prvenstveno odnose na nepristupačnost biračkih mjesta, neomogućavanje glasanja kod kuće i nesnalaženje članova biračkih odbora u osiguravanju biračkog prava osoba s različitim vrstama invaliditeta na biračkom mjestu. Iz Državnog izbornog povjerenstva obavijestili su nas o pomacima u razini ostvarivanja biračkog prava za osobe s invaliditetom: DIP surađuje s Hrvatskim savezom slijepih na iznalaženju prihvatljivih rješenja za glasanje slijepih birača; preko Hrvatskog saveza gluhoslijepih osoba Dodir financira troškove prevoditelja znakovnog jezika koji prati gluhoslijepu osobu na biračka mjesta; osobe koje su lišene poslovne sposobnosti dobile su pravo glasa; u ustanovama socijalne skrbi u kojima su smještene osobe s invaliditetom i starije osobe organiziraju se posebna biračka mjesta, a birački odbori obavezni su organizirati posjet biračima koji zbog invaliditeta ne mogu doći do biračkog mjesta. Posebna biračka mjesta su na parlamentarnim izborima 2016. organizirana u 98 ustanova socijalne skrbi i na njima je glasala 7 341 starija osoba i osoba s invaliditetom.

3.19. SURADNJA S ORGANIZACIJAMA CIVILNOG DRUŠTVA

Gotovo svi savezi osoba s invaliditetom sa svojim članicama provode niz projekata kroz koje se osiguravaju usluge od primarne važnosti za zdravlje i obrazovno i socijalo uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom kao što su usluga osobnog asistenta, prevoditelja znakovnog jezika, pratitelja za slijepe, asistenata u nastavi, pomoći u kući i brojnih drugih. Važno je napomenuti da te usluge država nije osigurala niti na jedan drugi način i provode ih isključivo udruge osoba s invaliditetom. S obzirom na navedeno pravobraniteljica je pozvala nadležne da žurno osiguraju održivo financiranje udruga i saveza osoba s invaliditetom kako ne bi došlo u pitanje osiguravanje usluga za osobe s invaliditetom i djecu s teškoćama u razvoju.

Udruge i licenciranje pružatelja usluga - Kako bi u svojim sredinama nadomjestile nedostatke potrebnih usluga iz sustava skrbi, mnoge udruge razvijale su polu/dnevne programe pružanja različitih usluga kojima su izravno utjecale na poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom bez potrebe njihovog izdvajanja iz domicilnih sredina, stručno se kapacitirale, osiguravale primjereni prostor i potrebnu opremu. Danas se te iste udruge suočavaju s nedostatkom potrebnih sredstava, s jedne strane zbog izostanka natječaja kroz koje bi osigurale sredstva za nastavak svojih aktivnosti, a onda i zbog zaustavljanja procesa licenciranja i sklapanja ugovora o suradnji s Ministarstvom za provođenje svojih programa. Pravobraniteljica je zaprimila i nekoliko pritužbi koje se odnose na udruge kao pružatelje određenih usluga.

Obilježavanje 8 godina institucije Pravobranitelja za osobe s invaliditetom - 19. studenog 2008. službeno je u zgradi Zagrepčanke otvoren Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Nakon što je 1. srpnja 2008. stupila na dužnost, pravobraniteljica je tražila prostor koji bi bio pristupačan osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti. Te i druge aktivnosti oko formiranja nove državne institucije

završene su u studenom kada je Ured službeno otvoren. **8 godišnjica** poklopila se i s početkom drugog osmogodišnjeg mandata Anke Slonjšak koja i sama dolazi iz pokreta osoba s invaliditetom pa joj je suradnja s udrugama i savezima osoba s invaliditetom od izuzetno velike važnosti u obavljanju dužnosti pravobraniteljice. Na skupu koji je održan tim povodom okupilo se preko 30 predstavnika saveza osoba s invaliditetom. Među gorućim problemima koje treba zagovarati u sljedećem razdoblju istaknuto je pitanje sustavnog financiranja udruga i saveza, zagovaranje donošenja zakona o inkluzivnom dodatku, sustavno zakonsko uređenje osobne asistencije, rane intervencije, jedinstvenog tijela za vještačenje, položaja osoba s invaliditetom nakon 21. godine života, donošenje i primjena Nacionalne strategije izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom i uključivanje osoba s invaliditetom u procese planiranja i donošenja politika i zakona, po modelu „Ništa o nama bez nas“.

3.20. SUDJELOVANJE U KULTURNOM ŽIVOTU, REKREACIJI, RAZONODI I SPORTU

Sudjelovanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u sportskim, kulturnim i drugim stvaralačkim aktivnostima ima izuzetan značaj za kvalitetu njihovog življenja. Iako su osobama bez invaliditeta navedene aktivnosti dio svakodnevnice, kod osoba sa invaliditetom one znače zdravlje, rehabilitaciju, veće samopouzdanje, socijalizaciju i često jedini način da se neko dijete ili osoba izvuče iz depresivne i izolirane okoline.

Kultura - Unatoč pomacima, sudjelovanje u kulturnim događanjima za osobe s invaliditetom izrazito je otežano zbog različitih prepreka, prvenstveno neprilagođenosti prostora u kojima se održavaju različite radionice, predstave, i druge aktivnosti u kulturi, te izostanka potpora (prijevoz, asistencija, pratnja i sl.). Ovdje bi se trebao također upotrijebiti koncept razumne prilagodbe posebno kada govorimo o pristupačnosti kulturnim i povijesnim spomenicima, tj. starim objektima. Tijekom 2016. godine uputili smo preporuku **Ministarstvu kulture** da sukladno odredbama pravnih propisa, osiguraju pristupačnost osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica kao i osobama smanjene pokretljivosti prostorima kulturne namjene.

Sport - U 2016. godini pravobraniteljica je sudjelovala na događanjima u području sportskih aktivnosti. Također je i organizirala sastanke s predstavnicima Hrvatskog paraolimpijskog odbora, posebno se to odnosilo na razdoblje prije početka Paraolimpijskih igara u Rio de Janeiru.

Ured je prije početka igara uputio HRTu preporuku naglasivši između ostalog sljedeće: „...Svjesni značaja javne televizije i svih pozitivnih utjecaja koje ima na građanstvo, podsjećamo da obveze praćenja proizlaze i iz definicije sadržaja i funkcija javnih usluga sadržanih u članku 9. Zakona o hrvatskoj radioteleviziji („Narodne novine“, br. 137/10, 76/12) kao i programskim načelima i obvezama sadržanim u članku 5., st. 2 istog Zakona. Sukladno navedenom preporučujemo da tijekom nadolazećih Paraolimpijskih igara javna televizija ima jednak tretman kao i prema sportašima bez invaliditeta (kada se prate Olimpijske igre – od otvaranja igara, praćenja natjecanja i dr.) te da se osigura primjeren broj novinara sa terena kao i iz zemlje. Također preporučujemo da prijenosi budu u dnevnim i večernjim terminima, a ne noćnim, kako bi što više djece i odraslih osoba pratilo natjecanja i događanja te upoznavanjem mogućnosti, sposobnosti i vještina osoba s invaliditetom mijenjalo svoje stavove i uklanjalo predrasude te na taj način utjecalo na veću jednakost i uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u zajednicu.“ Preporuka je djelomično prihvaćena.

3.21. MEĐUNARODNA SURADNJA

Kao i u prethodnim izvještajnim razdobljima, razmjena međunarodnih iskustava realizirala se kroz sudjelovanja predstavnika Ureda pravobraniteljice na skupovima i edukacijama gdje su troškove sudjelovanja snosili organizatori kao što je sudjelovanje na Radnom forumu o provedbi Konvencije o osobama s invaliditetom u Europskoj uniji u organizaciji Europske komisije, seminar o Pristupačnosti i razumnoj prilagodbi u organizaciji mreže Equinet i 16. neformalni seminar o ljudskim pravima osoba s invaliditetom Azijsko-europske zaklade. Pravobraniteljica i njezini savjetnici bili su aktivni u Europskoj mreži tijela za jednakost EQUINET čiji je punopravni član Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom kao i u radnoj grupi za Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom pri Europskoj mreži nezavisnih tijela za ljudska prava ENNHRI. Pravobraniteljica je davala informacije o stanju prava osoba s invaliditetom u RH i odgovarala na razne upite brojnih međunarodnih organizacija: radnjeskupine za

KPOSIEropskemreženezavisnihtijela za ljudskaprava (ENNHRI), organizacijeENIL, Equineta, Agencije za temeljna prava EU-a (FRA), organizacija MDAC, Centra za podršku osobama s mentalnim teškoćama, Zelda iz Latvije, European University Institute iz Firence. U suorganizaciji s Europskommrežom za neovisnoživljenje (European Network for Independent Living) i Uredom za demokratskeinstitucije i ljudskapravanapodizanjurazinusvijesti o kaznenimdjelilamotiviranimpredrasudamapremaosobama s invaliditetom (zločinizmržnje). Ostvarenje i suradnja s Agencijom Europske unije za osposobljavanje u području izvršavanja zakonodavstva (CEPOL) i Norveškim i grantom Europskog gospodarskog područja. Pravobraniteljica je primila izaslanstvo Turkmenistana i predstavnike radnih terapeuta iz Španjolske, Portugala, Njemačke i Slovenije. Pravobraniteljica se sastala i s posebnim izvjestiteljem UN-a za područje zdravlja, Dainiusom Purasom. Ured pravobraniteljice za osobe s invaliditetom postao je član Mreže tijela za jednakost jugoistočne Europe koju čine tijela za jednakost iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Albanije, Crne Gore i Srbije.

3.22. PODIZANJE RAZINE SVIJESTI

Podizanje razine svijesti o socijalnom modelu invaliditeta i zaokretu prema osobama s invaliditetom koji je unijela Konvencija o pravima osoba s invaliditetom i u ovom je izvještajnom razdoblju predstavljalo značajnu aktivnost pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Kroz organizaciju skupova, sudjelovanje u medijima kao i kroz sudjelovanje na skupovima u organizaciji udruga osoba s invaliditetom i drugih aktera pravobraniteljica je veliki naglasak stavila na osnaživanje samih osoba s invaliditetom i njihovih obitelji kako bi se što aktivnije uključili u sve aspekte života i tražili svoje pravo na uključenost. Mediji mogu i čine puno za osobe s invaliditetom i uglavnom su vrlo osjetljivi za teškoće na koje oni nailaze. Međutim, postoji bojazan da se kroz izvještavanje o osobama s invaliditetom učvršćuju predrasude i stereotipi o njima kao o bespomoćnim žrtvama beščutne državne administracije ili pak „heroje“ koji nam svima mogu biti inspiracija. Takvim prikazom se zapravo osobe s invaliditetom iskorištavaju da bi se osobe bez invaliditeta bolje osjećale jer su suosjećajne, pomažu jadnim i nemoćnima ili se osobama s invaliditetom oduzima pravo da budu ljudi kao i svi ostali sa svim svojim manama i slabostima. Posebna je umješnost izbjeći zamku prekomjernog idealiziranja. Na internetskom stranicama Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom nalaze se kratke smjernice za intervjuiranje osoba s invaliditetom, a želja nam je prikupljati i objavljivati više takvih materijala kao i organizirati edukacije za novinare posebno takve u kojima bi ugostili njihove kolege iz zemalja koje imaju višu razinu osviještenosti o nestigmatizirajućem prikazivanju osoba s invaliditetom u medijima.

Predavanja studentima i osoblju u obrazovnim i zdravstvenim ustanovama - Kako bi spriječili diskriminatorno ponašanje, predrasude i stereotipe te educirali o važnosti uvažavanja temeljnih prava osoba s invaliditetom, pravobraniteljica i suradnici su tijekom 2016. godine održali radionice i predavanja studentima te osoblju u zdravstvu i obrazovanju u sljedećim ustanovama: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Studijski centar socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu, Kineziološki fakultet, Zdravstveno veleučilište u Zagrebu, Policijska akademija.

Sudjelovanje na događanjima - Aktivno smo sudjelovali na nizudogađanja na način da su pravobraniteljica i njezini suradnici održali predavanja i/ili interaktivne radionice kako bi podizali svijest o pravima, sposobnostima i mogućnostima kao i samom položaju osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju te sudjelovali u raspravama.

Sudjelovanje ureda u medijima -Prepoznatljivost i prisutnost pravobraniteljice i predstavnika Ureda pravobraniteljice za osobe s invaliditetom u medijima nastavila je rasti. Pravobraniteljica, njezini zamjenici i drugi djelatnici Ureda sudjelovali su davanjem izjava, gostovanjem u emisijama i reagiranjem na napise. Pravobraniteljica se kroz 26 priopćenja za medije obraćala javnosti u cilju podizanja razine svijesti o položaju osoba s invaliditetom povodom važnih datuma kojima se obilježavaju dani određenih kategorija osoba s invaliditetom. Također je reagirala na neprimjeren javni govor o osobama s invaliditetom koji je u nekim segmentima dosezao i razinu govora mržnje ili saznanja o drugim oblicima nasilja prema djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom.

3.23. PRIJEDLOZI I PREPORUKE ZA IZMJENE I DOPUNE ZAKONA I DRUGIH PROPISA TE UNAPRJEĐENJE SUSTAVA

Ured pravobraniteljice je tijekom 2016. godine uputio 52 mišljenja nadležnim tijelima na propise te sudjelovao i organizirao po navedenom rasprave.

Mišljenja su se temeljila na pojedinačnim pritužbama, saznanjima relevantnih stručnjaka te razmjenama iskustava i znanja na sastancima u organizaciji pravobraniteljice za osobe s invaliditetom. Predstavници ureda su također kao promatrači sudjelovali na raspravama vezano uz provođenje operativnih programa *Konkurentnost i kohezija 2014.-2020. te Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020.* Osim navedenog, Ured je uputio niz preporuka državnim tijelima, jedinicama lokalne i regionalne samouprave, kao i drugim pravnim i fizičkim osobama u svrhu uklanjanja predrasuda, mijenjanja stavova i mišljenja o sposobnostima i mogućnostima osoba s invaliditetom, nudeći konkretne prijedloge kako da se poboljša kvaliteta života djece i odraslih osoba s invaliditetom u lokalnim sredinama.

Od **23** propisa koje je pravobraniteljica razmatrala (3 su se odnosila na planove i strategije), **66%** su u razmatranju ili su povučeni iz procedure ili na njih nije imala primjedbi. Djelomično ili u potpunosti su uvaženi prijedlozi i mišljenja u **34%** propisa.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom tijekom 2016. godine uputila je 385 preporuka/upozorenja jedinicama lokalne i regionalne samouprave, tijelima državne vlasti te drugim pravnim osobama te 142 preporuke upućene u pojedinačnim slučajevima.

4. OPĆE I FINACIJSKO POSLOVANJE

Na dan 31.12.2016. godine u Uredu je bilo zaposleno 11 državnih službenika/ce (od navedenog broja 1 službenica radi na određeno kao zamjena na mjestu administrativne tajnice), 3 dužnosnika/ce i jedan dužnosnik na naknadi.

Sukladno članku 105. st. 1. i 3. Zakona o proračunu, Pravobranitelj za osobe s invaliditetom dostavio je Ministarstvu financija i Državnoj reviziji godišnji obračun i godišnji izvještaj za 2016. godinu. Od ukupno planiranih sredstava za 2016. godinu u iznosu od **3.520.916,00 kn**, rashodi iznose **3.302.711,82 kn**, odnosno **94,30%**. Na stavkama za rashode za zaposlene planirano je **2.381.116 kn**, a potrošeno je **2.347.586,60 kn** ili **98,59 %**. Na dan 31.12.2016. u Uredu je bilo zaposleno 11 državnih službenika/ce i 4 dužnosnika/ce, s tim da je jedan od dužnosnika na naknadi 6+6. Iznos na stavkama za materijalne izdatke u 2016. godini iznosio je **1.077.300 kn**, a na stavkama za financijske rashode **2.100 kn**. Ukupna potrošnja sredstava namijenjenih za materijalne rashode iznosi **894.818,55** ili **83,06 %**, a za financijske rashode **1.569.24 kn** odnosno **74,72 %**. Zbog dotrajalosti informatičke opreme, koja nije mijenjana u proteklih sedam godina, tijekom 2016. godine bilo je potrebno zamijeniti dio računala i računalne opreme, a za što je utrošeno **58.737,43 kn**.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

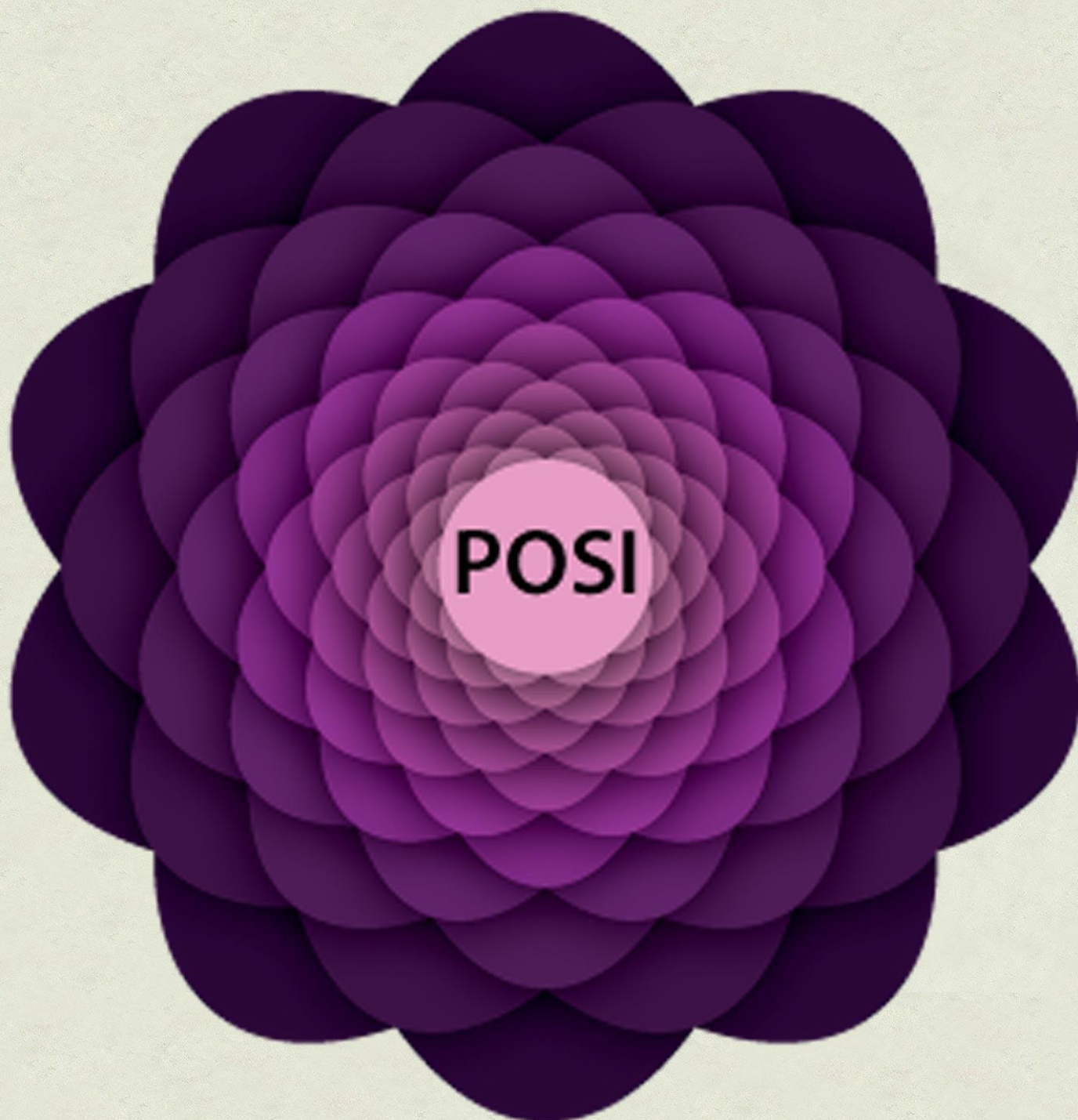
Zaključci i preporuke se nalaze u cjelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu.

6. LITERATURA

Literatura se nalazi u cjelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu.

7. PRILOZI

Prilozi se nalaze u cjelovitom Izvješću o radu Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu.

Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom
Savska cesta 41/3, Zagreb
tel: 01 6102 170
fax: 01 6177 901
ured@posi.hr
www.posi.hr